

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

TÉMA ŽENSTVÍ V PRÓZÁCH JARMILY GLAZAROVÉ

Bakalářská práce

Studijní program: B7310 – Filologie
Studijní obor: 7310R033 – Český jazyk a literatura
Autor práce: **Adéla Němečková**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Adéla Němečková
Osobní číslo: P11000260
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Český jazyk a literatura
Název tématu: Téma ženství v prózách Jarmily Glazarové
Zadávající katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Prostudování primární a sekundární literatury, stylová analýza vybraných textů a jejich interpretace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BURIÁNEK, F. Jarmila Glazarová. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1979. 147 s.
- GÖTZ, F. Osud české ženy v románě. Čteme zprávy o nových knihách. 1940, roč. 2, č. 5, s. 72.
- HÁJEK, J. Osudy a cíle. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1961, 219 s.
- HODROVÁ, D. a kol. ...na okraji chaosu... 1. vyd. Praha: Torst, 2001, 865 s. ISBN 80-7215-140-1.
- MRAVCOVÁ, M. Básnické kouzlo každodennosti v díle Jarmily Glazarové. Literární měsíčník. 1986, roč. 15, č. 7, s. 38.
- MRAVCOVÁ, M. Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1987, 116 s.
- PETŘÍČEK, M. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. Plamen. Praha: Svaz československých spisovatelů, 1960, roč. 2, č. 10, s. 108-109.
- PÍŠA, A. M. Stopami prózy: studie a stati. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964, 261 s.
- SUCHOMEL, M. Obránkyně radosti žít. Zlatý máj. 1961, roč. 5, č. 9, s.385-388.
- URBANOVÁ, S. Trojí reflexe ženy a krajiny. In Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Literární věda. Ostrava: Ostravská univerzita, 169/1997, č. 3, s. 20.
- VŠETIČKA, F. Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století. Olomouc: Votobia, 2001, 269 s. ISBN 80-7198-478-7.
- ZEMAN, M. a kol. Poetika české meziválečné literatury (Proměny žánrů). 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987, 351 s.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce, doc. PhDr. Evě Štědroňové, CSc., za odborné vedení, cenné rady a časovou flexibilitu při psaní této práce.

Taktéž považuji za milou povinnost poděkovat svým rodičům za umožnění studia a jejich všestrannou podporu.

Anotace

Tématem bakalářské práce je porovnání dvou psychologických románů s námětem manželského soužití: těmito romány jsou *Roky v kruhu* a *Vlčí jáma*. Nejprve je pozornost věnována autorce románů Jarmile Glazarové, jejímu životu a zařazení její tvorby do žánrového kontextu. Poté následuje analýza obou románů. Výchozími prameny pro mou práci byly edice románů z roku 1959 a 1986. Cílem textu je formální rozbor a interpretace společného leitmotivu, jímž je nerovné manželství.

Klíčová slova

Jarmila Glazarová, *Roky v kruhu*, *Vlčí jáma*, česká literatura, meziválečná próza, psychologický román, motiv nerovného manželství

Annotation

The topic of this bachelor thesis is comparison of two psychological novels dealing with coexistence in marriage. The two novels are *Roky v kruhu* and *Vlčí jáma*. The thesis first focuses on the author of the two novels Jarmila Glazarová, on her life and on classification of her work in the genre context. Analysis of both novels follows. The main sources for my thesis were editions of these novels from years 1959 and 1986. The main aim of the thesis is formal analysis and interpretation of the mutual leitmotiv - unequal marriage.

Keywords

Jarmila Glazarová, *Roky v kruhu*, *Vlčí jáma*, Czech literature, interwar prose, psychological novel, motif of unequal marriage

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Život Jarmily Glazarové.....	8
3. Psychologická próza	11
4. Roky v kruhu	13
4.1. Charakteristika díla	13
4.2. Téma	14
4.3. Prostředí a čas.....	14
4.4. Postavy	16
4.5. Příběh	21
4.6. Narace - vypravěč	23
5. Vlčí jáma	24
5.1. Charakteristika díla	24
5.2. Téma	25
5.3. Prostředí a doba děje	26
5.4. Postavy	27
5.5. Příběh	36
5.6. Narace - vypravěč	39
6. Závěr	41
6.1. Motiv nerovného manželství	41
6.2. Komparace románů.....	42
6.3. Komparace ženských postav	44
6.4. Komparace mužských postav	48
6.5. Komparace sourodých členů manželských dvojic.....	49
6.6. Shrnutí.....	53
7. Bibliografie.....	54
7.1. Knižní literatura.....	54
7.2. Publicistické články	56

1. Úvod

V bakalářské práci se budeme zabývat dvěma romány Jarmily Glazarové, a to *Vlčí jámou* a *Roky v kruhu*. Autorka patří k těm tvůrcům české literatury 20. století, kteří výrazně přispěli k rozvoji českého psychologického románu.

Základním zdrojem a podnětem její tvorby byla osobní životní empirie. Její romány jsou spjaty i s konkrétním reálným prostředím, proto Glazarová bývá mnohdy označována jako autorka regionální literatury. V této práci se však místo prostoru vnějšího budeme věnovat prostoru vnitřnímu, tedy nitru lidské duše. Autorský styl Glazarové je specifický zejména svou psychologickou analýzou duševních stavů hrdinů. A na základě tohoto rysu se soustředím především na hlavní postavy a na okolnosti, které jsou pro závěrečnou analýzu a interpretaci společného motivu potřebné.

Práce je strukturována do pěti kapitol dále dělených na podkapitoly. Prvně si přiblížíme osobnost autorky a její život. Bezprostředně poté následuje zařazení románů do žánrového kontextu. Druhým naším cílem je charakteristika děl. Zde se zaměříme na výstavbu textu. Dále se pokusíme o interpretaci samotných titulů románů a nastíníme jejich hlavní téma. Pozornost bude věnována rovněž kategorii času a prostoru. Detailně se však budeme zabírat především aktéry příběhů. Zaměříme se zvláště na jejich charakteristiku a analýzu. Nastíníme si děj obou románů a v neposlední řadě se zmíníme o kategorii vypravěče. V závěru práce se pokusíme o interpretaci společného leitmotivu, jímž je nerovné manželství.

2. Život Jarmily Glazarové

Jarmila Glazarová, česká prozaička, reportérka a publicistka, přišla na svět před 113 lety, a to přesně 7. září 1901. Narodila se manželům Glazarovým, kteří bydleli na Malé Skále u Turnova. O dva roky později se zde narodila i její sestra Irena. Jejich otec Gothard Glazar tu vykonával funkci hospodářského správce zámku. Malá Jarmila zde prožívala dětství až do svých devíti let. Šťastný a fungující domov v budoucí spisovatelce rozvinul vřelý vztah k přírodě, k rodinnému zázemí i k ostatním lidem. Když roku 1910 její otec onemocněl a byl propuštěn ze služeb, celá rodina se odstěhovala do Prahy. Glazarová v hlavním městě navštěvovala šest let německou měšťanskou školu, kde poprvé poznala sociální hranice tříd. S přičiněním své učitelky se začala zajímat o klasickou literaturu, mezi kterou patří Máchův *Máj*, dílo Svatopluka Čecha *Ve stínu lípy*, Hrubínova *Romance pro křídlovku*, Němcové *Babička*, Erbenovy pohádky a *Kytice*, Jiráskův *F. L. Věk* a *Psohlavci*, Zeyerův *Vyšehrad*, ale také klasik světové literatury pro děti a mládež H. Ch. Andersen a jeho *Pohádky*. Tato literatura měla blahodárný vliv na jazykově kultivované vyprávění budoucího epika.

Po matčině smrti (1916) se otec s Jarmilou a Irenou v letech 1917 odstěhoval do Hořic, kde ještě téhož roku zemřel. Oba rodiče ztratila v období každodenního strachu o holý život, v době první světové války. A tak si můžeme jen v představách domýšlet, jaký nuzný a svízelný život čekal na dvě mladé ženy, které nakonec našly útočiště v internátě ve slezských Klimkovicích, jenž byl tehdy přeměněný na válečný lazaret.

Životní cesty sester se pak rozešly. Po skončení světové války absolvovala Glazarová dvouletou internátní hospodářskou a hospodyňskou školu (1919-1921). Dlouho očekávané štěstí - v podobě muže - jí přinesl rok 1922. Jednalo se o diplomovaného lékaře Josefa Podivínského. I přesto, že to byl vdovec a věkem o 29 let starší než Jarmila, šlo o šťastné manželství, které jí *vrátilo jednou už ztracený krásný pocit domova*. (BURIÁNEK 1979: 25) Žili v Klimkovicích na Ostravsku, kde měla možnost prostřednictvím manželových pracovních cest zblízka poznat kraje sužované sociální bídou v době hospodářské krize a nezaměstnanosti. S těmito lidmi soucítila a vždy pro ně měla vlídné slovo. Zde se objevuje i jistá náklonnost k socialistickému hnutí. Štěstí jí však nebylo souzeno na dlouhá léta. Přichází rok 1934 a ten jí ho opět vzal. Její milovaný muž umírá. Glazarová s manželem prožila dvanáct let lásky, shovívavosti a porozumění.

Po jeho úmrtí odjíždí do Prahy, kde mezitím žije její sestra se svým manželem. Zde našla místo v úřednickém zaměstnání, pracovala jako telefonistka a písarka. Těžko se vyrovnávala se smrtí milované osoby, až ji duševní krize dohnala ke psaní, v němž našla úlevu. Psala pro své potěšení, snažila se tak vypsat ze smutku, z trýzně, sepsat všechny smutně krásné vzpomínky z radostného manželství. Všeljiké myšlenky, které si zapsala, postupně přetvářela v ucelený příběh. Švagr a její přátelé dokázali ocenit hodnotu díla a přemluvili autorku, aby rukopis zaslala do soutěže dvou nakladatelství. Kniha sklidila obrovský úspěch a získala první cenu. Glazarová tak projevila literární talent, což jí podnítilo k dalšímu psaní. Málokomu se kdy snilo stát se úspěšným spisovatelem díky svému debutu. Roku 1936 se to však podařilo, předtím ničím neprojevující se, Jarmile Glazarové. Ta do literární oblasti vstoupila jako zralá a okamžitě oceňovaná autorka. Stala se tedy spisovatelkou z povolání, aniž by po tom dříve toužila. V letech 1938-1944 kvůli svému psaní pobývala příležitostně v Horní Bečvě na Valašsku.

Přichází však rok 1945, což pro Československou republiku neznamena jen konec válečných hrůz a protektorátu Čechy a Morava, ale také počátek nové etapy v životě obyvatelů ČSR a v literární tvorbě mnoha českých spisovatelů. K vládní moci se postupně dostávají komunisté, kteří obsadili i oblast mediální komunikace. Zestátněn byl i film a divadlo bylo pod dohledem komunistických odborů. Zavedla se cenzura, prováděla se stranická kontrola tisku, dohlíželo se nad vydáváním publikací. Kdo se nepodřídil estetické doktríně socialistickému realismu a kdo smýšlel jinak než v souladu s ideologií marxismu, byl okamžitě režimem pojat za nepřítele a násilně umlčen. Jména řady spisovatelů se objevují na seznamu nevyhovujících autorů, množství jich emigrovalo, někteří se stáhli do ústraní a přestali dál vyvíjet literární činnost, část jich byla i stíhána a vězněna. Umělci a zvláště spisovatelé se měli podílet na obnově republiky a upevnění komunistické moci. Měli se vyjadřovat k věcem veřejným a oslavovat stávající režim. Rok 1948 je vnímán jako významný mezník v české literatuře - literatura se stává nástrojem politické propagandy.

Jarmila Glazarová nepatřila mezi exulanty či neoficiální autory. Politicky na ni působil dlouholetý přítel a rovněž rodák z Malé Skály Ladislav Štoll, který byl levicově orientován. Po válce byla politicky činná, v roce 1945 vstoupila do komunistické strany Československa. Ta ji bezpochyby s nadšením uvítala mezi svými členy, jelikož získala vynikající a všemi uznávanou autorku. Následujícího roku působila po dobu dvou let na

československém velvyslanectví v Moskvě. Po návratu do vlasti se stala poslankyní. V letech 1954 až 1956 působila i jako poslankyně Národního shromáždění

Glazarová vládnoucímu režimu naprosto podlehla. Byla přesvědčena o jeho správnosti. Byla ve službách velké ideji, veškerý sociální aspekt, který zakomponovala do svých literárních děl, nyní mohla reálně projevit. Nepochybovala o správnosti stávajícího režimu, a tom, že se možná některé věci dějí neprávem. Když však mělo dojít k odhlasování zákona, který se přičil jejímu sociálnímu cítění, vzdala se svého poslaneckého mandátu a z politického života se začala stahovat. Z pražského prostředí často zajížděla k delším pobytům na Malou Skálu a do Turnova.

Po příchodu vojsk (1968) Varšavské smlouvy, kdy byl československý stát okupován Sovětským svazem na dlouhých jedenadvacet let, došlo k prozření z komunistické idey a Glazarová ze strany vystoupila. Období změn, studentských manifestací, sametové revoluce a následného pádu komunismu se však nedočkala. Zemřela v Praze po těžké nemoci 20. února r. 1977 ve věku nedožitým 76 let. Její hrob nalezneme na lesním hřbitově v Malé Skále, v blízkosti domu, kde se narodila.

3. Psychologická próza

Žánr psychologické prózy se u nás začíná rozvíjet v 90. letech 19. století. Základní orientaci, to je zaměření na duševní nitro jedince, převzal ze svého předchůdce - analytického románu. *Centrem bylo vyjádřit složitý svět lidského nitra, zmítaného často protikladnými pocity a vášněmi.* (MOLDANOVÁ 2007: 159) Spolu s analytickým románem stála u jeho zrodu i realistická próza, která mu dala racionální základ.

Dalšími výchozími typy pro vzrůstání psychologického žánru na počátku 20. století se stal román ztracených iluzí a citové výchovy. Postavy v něm žijí s určitým ideálem, při jehož nenaplnění dochází k deziluzi, na kterou je tento typ románu zaměřen. Popisuje nastalé vystřízlivění, avšak bez pomoci psychologického aspektu. Až spisovatelky R. Svobodová a B. Benešová se ve svých dílech orientovaly na *zobrazení konfliktu, který se odehrává přímo v nitru hrdiny samého. Pokoušejí se o psychologickou analýzu těchto ztroskotání.* (MOLDANOVÁ 2007: 162) Dále psychologický román ovlivnila filosofie Henriho Bergsona, moderní psychiatrie a Freudova analýza, *ta otevřela vhled do lidské duše mimořádně inspirujícím způsobem, nabídla klíček k pochopení lidského nitra.* (MOLDANOVÁ 2007: 167) Před první světovou válkou do vývoje psychologického žánru zasáhl i literární expresionismus, *kteřý obracel pozornost k typům lidí nejednoznačných, jakoby vnitřně rozlomených.* (MOLDANOVÁ 2007: 167)

Po vzepětí v desátých letech 20. století, kdy se psychologickou prózou zabývala řada autorů (Benešová, Olbracht, Weiner, Čapek-Chod, Šrámek), se o desetiletí později tento žánr ocitl na literárním okraji. *Přední prozaici jej opomíjeli, ne-li rovnou výslovně odmítli. Vyhraněnější zájem o psychologickou prózu se vrátil zejména počátkem třicátých let.* (MUKAŘOVSKÝ a kol. 1995: 397) V této době se rozmohla především hlubinná psychologie, která umožňovala nahlížet do psychiky současného člověka objektivně. V okupačních letech dospěl tento druh prózy k vrcholu, psychologická próza - především román a novela - zaznamenaly velký rozmach. Tehdy začíná vydávat svá psychologická díla i Jarmila Glazarová společně s dalšími autory, jako byl například J. Havlíček, E. Hostovský nebo V. Řezáč. Moldanová ve své publikaci uvádí, že nejvýraznějším faktorem pro vývoj daného žánru byla okupační situace. Podle jejího tvrzení autoři prostřednictvím takového románu mohou *vyjádřit v rovině niterního prožitku svůj názor na dobu a její problémy tak, aby nevzbudili zájem cenzury - a přece hovořili jasně ke čtenáři.* (MOLDANOVÁ 2007: 179) Svým dílem k tomuto žánru

v poválečných letech přispěl například i J. Drda, M. Hanuš, Z. Urbánek, B. Březovský, K. J. Beneš a další.

Po únoru roku 1948 je však tento žánr odsunut do pozadí, a to z toho důvodu, že *do konceptu socialisticko realistické literatury, která měla v první řadě čtenáře přesvědčovat a dávat mu příklady správného jednání, se příběhy o lidech tápajících, hledajících obtížně své místo v životě a vnitřně rozkolísaných nehodily.* (MOLDANOVÁ 2007: 233) Řada představitelů psychologické prózy zemřela, emigrovala, nemohla psát, anebo se přizpůsobila režimu, mezi něž patřila i Jarmila Glazarová. Žánr se navrácí až koncem 50. let a opět klade důraz na morální problematiku.

Co se týká definice, jde o prózu zaměřenou na lidské nitro, jehož stavy a proměny se stávají ústředním tématem všech děl tohoto typu. Náhled do vnitřního života hrdinů je v textu realizován prostřednictvím vnitřního monologu. Syžetová výstavba tedy klade důraz na postavy, a to především *plastické* (používám výraz ve smyslu J. Peterky), které jsou nejčastěji introvertní, rozpolcené a vývojové. Psychologická próza věnuje pozornost i patologickým jevům, ve výjimečných případech postavy tak mohou být negativní a mít mentální komplexy. Z velké části jsou v próze řešeny problémy jedince v rámci jeho sociálních vztahů. Prostřednictvím vylíčení psychických procesů, vnitřních pohnutek a dějů se literární postava vyvíjí a charakterizuje.

Otakar Chaloupka za psychologickou prózu považuje tu knihu, *v níž autor klade do popředí vlastní umělecký „vhled“ do povahy postav, jejich pocitů a postojů, do způsobů, jakým ony prožívají svět, v níž je zobrazeno to, jak události děje prožívají jeho postavy.* (CHALOUPKA 2001: 399)

4. Roky v kruhu

4.1. Charakteristika díla

Dílo vydalo nakladatelství Družstevní práce v roce 1936. V této době, kdy narůstalo nebezpečí fašismu v Evropě a kdy se blížila druhá světová válka, byla vydána kniha, která veškerý pesimismus, agresivitu a krizi odsunula do pozadí. Dobový kontext, do něhož vstoupila, se nijak neodrážel v jejím obsahu. Její úspěch tkvěl mimo jiné také v tom, že v době narušených jistot čtenáři přivítali dílo s optimistickým vyzněním.

Jedná se o autobiografický román, ve kterém autorka prostřednictvím šťastných vzpomínek na harmonické manželství oživuje slezskou kapitolu svého života, a jím tak upevňuje víru v morální kladné hodnoty. Je oslavou životní harmonie, manželského štěstí, krásy soužití s přírodou a lásky k domovu. Fakta a vzpomínky jsou mnohdy příliš osobní, autorka nám zde vyjevuje intimní záležitosti svého srdce. Součástí pozitivního příběhu je však i obraz života třicátých let. Glazarová v něm vypráví o ostravském kraji zpuštěném hospodářskou krizí, která měla dopad na život lidí a mnohdy i rozpad rodin. Podle úsudku Marie Mravcové *je na základě zvýšené pozornosti k sociálním problémům kraje, četnosti zaznamenaných lidských dokumentů a skutečných příběhů pravděpodobné, že v určité fázi vznikání textu Roků v kruhu začala působit potřeba svědectví, a autorka proto začala počítat se čtenářem.* (MRAVCOVÁ 1987: 19) Není ovšem vyloučeno, že se tak dělo nevědomky, a Glazarová skutečně neměla v úmyslu dílo zveřejnit. Hlavní postavy jsou tedy včleněny do konkrétní reality daného prostředí. S ním je spjatá i psychologie a charakteristika postav. V příběhu se autorka zabývá místními sociálními vztahy, třídní příslušností, profesionálním zařazením, životními podmínkami a konvencemi. Na základě toho můžeme román zařadit pod žánr psychologicko-sociální prózy.

Kompozičně je dílo rozčleněno do čtyř částí představující čtyři roční období, počínaje jarem a konče zimou. Útržky vzpomínek jsou utříděné právě podle ročního cyklu. Do tohoto stylu kruhové kompozice autorka vtěsnila jednotlivé roky manželského života. Co se týká kompozičního principu, je zde uplatněna paralela. Vypravěč v příběhu naznačuje několik současně prožívaných osudů. Paralelně s životy lidí se rozvíjejí i přírodní motivy. Memoárová próza se tak dělí na dvě linie - subjektivní

prožitky spojené s idylickým nahlížením na svět a objektivní realita; obě složky se navzájem prostupují. Celý román je psán retrospektivně převážně v přítomnosti, což vede k výrazné aktualizační tendenci, k ožívování vzpomínek.

4.2. Téma

Titul románu *Roky v kruhu* lze definovat jako temporálně metaforický, naznačující tedy určitý přenesený význam. Symbolizuje život v izolovaném prostředí po dobu několika let, který se bude cyklicky opakovat. Už samotný název knihy naznačuje námět celého příběhu. V knize je zachyceno manželství nesourodého bezdětného páru. Jejich manželské soužití, izolovanost života v zajetí láskyplného vztahu vypravěčka příběhu vnímá jako neviditelný kruh, který pro jejich bezpečnost, harmonii a mír vytvořil manžel: *Táta uzavřel náš dům pevným neviditelným kruhem. Nikdy mne s nikým neseznámil, ve zcela izolovaném prostoru stál náš krásný dům a naše láska.* (GLAZAROVÁ 1959: 32); *Byla to přemíra lásky, strach i zkušená znalost lidí, co ho donutilo, aby si vybudoval domov jako ostrov v moři, odkud nevedou mosty* (GLAZAROVÁ 1959: 294).

Motiv kruhu se v ději neustále opakuje. Hlavní hrdinka má ráda společnost, která jí občas chybí, ale vždy z ní opět pospíchá zpět *do skleníkového světa jejich domova.* (GLAZAROVÁ 1959: 51) Kruh manželství se skládá jen z domu a zahrady, kam není vpuštěn nikdo cizí. Je vyplněn čistou láskou a bezpečím. Je postaven do kontrastu s venkovním životem, který *je tak zlý, tak krutý.* (GLAZAROVÁ 1959: 294) Jen v neviditelném kruhu jsou v bezpečí, stává se pro ně útočištěm. Muž se v něm zbavuje a očišťuje od všech stížností, nářků a úzkostí svých pacientů.

Tímto symbolem je zdůrazňován i aspekt opakování, který je spojen s časovou kondenzací (viz kapitola 4.3. *Prostředí a čas*).

Hlavní intencí autorky tedy bylo evokovat každodennost nenávratně ztraceného manželství spolu s průběhem přírodních obměn, životem maloměstských obyvatel a tamější sociální realitou slezského regionu.

4.3. Prostředí a čas

Dějištěm románu je bezejmenné slezské maloměsto v podhůří Beskyd nedaleko Ostravy. Skutečnost, že je příběh situován do Klimkovic, je doložena na místopisech, kterými nás vypravěčka zahluje: *Od nás se tam šlo ulicí kolem školy, širokým*

*škvárovým chodníkem mezi zahradami. Od školy pak nalomenou uličkou, hrbolatě dlážděnou kočičími hlavami. Po obou stranách domy [...]. Ulička ústila do dolního levého rohu náměstí [...]. (GLAZAROVÁ 1959: 33) Pozadu nezůstává ani s detailním líčením různých budov. O tom, že centrálním místem děje jsou Klimkovice, svědčí i zmínka o zřízení dráhy a o lazaretu: *V době války byla v městečku v hospodářské škole vojenská nemocnice. (GLAZAROVÁ 1959: 74) Díky manželovým cestám za nemocnými, na nichž ho vždy doprovází, obsáhne i celý ostravský kraj až k obzorům Beskyd a Javorníku, který je v knize charakterizován jako kraj hornický a dělnický. (GLAZAROVÁ 1959: 43) V těchto případech se setkáváme s rozsáhlými popisy blízkých i vzdálenějších míst, u kterých vypravěčka neopomíná sdělit konkrétní názvy. Fakt, že se jedná o slezský kraj, dokládá i lašský dialekt, který je použit v promluvách vypravěče s obyvateli městečka: *Věďa, paničko, tym mladym my už tak něvěřimy, či něsu taci mudři. Ale jejich pan su hrubě mudři a najvēc, oni su taci mjeci. Bo oni ciču s člověkem, co jedneho boli, to i oni čuju, taci cilivi su. (GLAZAROVÁ 1959: 19)***

Téměř celý děj je z velké části situován do jejich malebného domu se zahradou, který je stejně jako samotné město podrobně vyobrazen. Na základě vypravěčova popisu si čtenář dokáže jednoznačně vybavit veškeré místnosti i s celým nábytkem. V příběhu, jak bylo již zmíněno výše, dům hraje důležitou úlohu v životě manželů a bere na sebe podobu nedobytného hradu. Je personifikován do podoby ochránce.

Vypravěčka nás uvádí do třicátých let 20. století, do doby, kdy nadvládu v slezském kraji převzala hospodářská krize. Jejími spojenci byla narůstající nezaměstnanost a hmotná bída. Vlivem těchto skutečností dochází i k mravnímu úpadku lidí a rozpadu manželství a rodin. Celý děj románu se odehraje v rozmezí jednoho zástupného roku - toho posledního, od března do března, a do této doby autorka zakomponovala celých dvanáct let manželství. Tato časová kondenzace se objevuje po celou dobu vyprávění: *Vždycky na svatého Josefa jsem s tátou po prvé snídala u stolu (GLAZAROVÁ 1959: 68); Po všechna léta jsme slavivali s tátou Silvestra doma (GLAZAROVÁ 1959: 324); Po celý rok každé pondělí jsem tuto cestu dělala za každého počasí (GLAZAROVÁ 1959: 23); Neboť na prvního srpna s naprostou pravidelností přijíždí má sestra na celý měsíc k nám (GLAZAROVÁ 1959: 228).* Jelikož román postrádá klasickou dějovou linii, plynutí času je znázorněno prostřednictvím koloběhu ročních období. Tím také autorka klade důraz na pravidelnost

opakování situací. Události jsou převyprávěny jako opakující se děj, který je uzavřený a dál se nerozvíjí.

4.4. Postavy

V této kapitole se nebudu věnovat charakteristice vedlejších postav, jelikož román pojednává z velké části jen o manželském páru. Avšak okolní dění se do značné míry podílí na charakteristice protagonistů prózy Jarmily a Josefa. Prostřednictvím almužníků a služebných je akcentováno autorčino sociální cítění a skrz pacienty se dozvídáme o lékařově ušlechtilosti. Důležitou roli tu však hrají i obyvatelé městečka se svými osudy, které jsou dány do kontrastu s životem manželů. Mezi nimi vládne láska, harmonie a štěstí, kdežto všude kolem nich panuje tíživá realita, jejímž obrazem jsou tragické osudy rodin rozvrácených bídou a nezaměstnaností.

JARMILA

Ústřední postavou románu je sama autorka, která se ztotožňuje jak s hrdinkou, tak i s vypravěčkou. Je ženou, která se vyznačuje dobrým srdcem, je schopna milovat vše kolem sebe. Má ráda svého o třicet let staršího muže, blízké i cizí lidi, děti, jejich dům a vše, co k němu náleží, psy, přírodu a rostliny, kterých má nespočetně. O vše se také trpělivě, ochotně a s láskou stará:

Já jsem vařila a vedla domácnost. [...] Starala jsem se, aby muž měl ve vlídném a přívětivém domově protiváhu všech těch nespočetných strastí, [...]. Milovala jsem náš dům, každý kus nábytku, každou věc, každou cihlu a každý trám, vše, co dohromady dávalo součet: náš domov. (GLAZAROVÁ 1959: 10-11)

Pro svého muže je nenahraditelnou bytostí. Ona sama mu je oddaná celou svou podstatou. Chce mu být v životě oporou a je si vědoma jediného úkolu - být milující manželkou a vzornou hospodyní. Usiluje o to ještě víc, když si vzpomene na jejich věkový rozdíl, který jí vymezil jenom krátkou dobu pro jejich lásku. Čím víc ubývající čas vnímala, tím víc chápala mužovo vyhýbání se okolí - tamějším obyvatelům, sousedům a známým.

Naše protagonistka umí hrát na klavír, čehož využívala vždy po večeři pro zpříjemnění chvíle klidu. Jak se později dovíme z popisu mužské postavy, její manžel byl málomluvný. Dřív, když se nacházelo jejich soužití teprve na počátku, necítila se v těchto chvílích nejlépe. Řečeno jejími slovy: *Kdysi, před lety, mi bývalo úzko, smutno a opuštěně v tom hlubokém tichu, před mlčelivou tváří se zavřenýma očima. Ale později,*

čím více jsem sama v svém nitru byla tišší, čím více jsem byla k tátovi (rozuměj k muži) poutána, měla jsem jen hluboký pocit uspokojení, že tu tak odpočívá v krásném domově, který jsem s péčí udržovala, v ovzduší bezpečné lásky, která jej obestírá (GLAZAROVÁ 1959: 23); *Z počátku jsem dost natrápila jeho i sebe pro různé vlastnosti, které mne překvapovaly a zraňovaly, které mi byly nepochopitelné. Co naplat, byla jsem velmi mladá a toužila jsem slyšet slova. Táta přes dobrou snahu mi je neuměl dát. Škoda, že člověk potřebuje roky přemýšlení, vůle a zrání, než se stane rozumějícím, chápajícím, než mu tón hlasu stačí za mnoho vět, záchvěv obličeje, lesk očí za mnoho zbytečných a nikdy ne tak krásných slov.* (GLAZAROVÁ 1959: 71) Autorčina promluva je dokladem toho, že pravá a neochvějná láska s věkem zraje a sílí. Člověk člověku více rozumí a zná ho, netrápí se již zbytečnostmi, které mnohdy nejsou ani skutečné a jsou jen fantazijním výplodem sužovaného.

Hrdinka je hlavně opakem samotářského muže. Touží po společnosti a návštěvách, byť si na jejich soukromý život zvykla a její manžel jí plně nahrazuje celý svět. Postava ženy je tedy rozpolcená. Proto snad i kolem sebe udržuje cizí lidi - každý den na oběd do jejich domu přicházejí dva osmiletí chlapci Frydolín a Adolfek. Živila také Starou Milostpaní, almužnici, a v pátek vždy pekla spousty koláčů a buchet, protože přicházeli žebráci. Své sociální citění dokonale, snad nevědomky, poodhalila v následujícím výňatku: *Tak jsem rozdělila ty vonící boží dary a po každé jsem myslila na mnoho lidí, kteří by se také ještě mohli podělit. [...] Často ještě Fanka zaběhla k některé churavé babce s talířkem, ale co platno, když se nemůže dát všem.* (GLAZAROVÁ 1959: 39)

Stejně jako ostatní maloměstští i ona byla nadmíru spokojená se svým životem po boku svého muže. Nijak nevybočovala ani se nesnažila vyčnívat. Pravidelný řád a stereotyp jí konejšily, ba dokonce je měla ráda, *spolutvořily volný a bezpečný tok jejich života.* (GLAZAROVÁ 1959: 40) Kolem sebe vnímala dům, zahradu, psy, chotě, služebné a strážníky - mimo nich s nikým ani nemluvila. Tento každodenní stereotyp jí však nijak nevadil, nenudil ji. Měla vždy plné ruce práce, každý den uklízí dům, stará se o květiny, vaří a peče. Po těchto úkonech a pokaždé ve stejný čas tráví zbytek dne po boku manžela. A také si stihla přečíst noviny a poslechnout rozhlas. Z těchto poznámek je patrné, že Jarmila Glazarová byla velmi aktivní žena, která nikdy nezahálela, nestěžovala si a vše dělala s láskou, rozumem a úsměvem.

Svého muže každý den doprovází při jeho lékařských cestách, neustále se tedy snaží být mu na blízku. Při výjezdech se seznamuje s mnoha šťastnými i tragickými

osudy jeho pacientů. V těchto chvílích se protagonistka jeví jako bytost empatická, která s těmito lidmi soucítí.

Z příběhu se taktéž dozvídáme o jejich zálibách, mezi nimiž mimo klavíru a květin má místo také návštěva divadla nebo zájem o krásné nádobí. Když prostírala, vždy dbala na to, aby byla tabule pokaždé jiná - za to si vysloužila i přezdívku *střípkářka*. (GLAZAROVÁ 1959: 50) A nechybí zde ani zmínka o jejím životním osudu, který je totožný s autorčíným - válku jako mladá prožila v sirobě. Na cestě zakopávala o samé strasti a útrapy. Zažila hlad a bídu.

Postava Jarmily je realistická s jistou mírou idealizace - vychází ze skutečnosti a představuje jakýsi prototyp dokonalé manželky a ženy. Je ale také pasivní v tom smyslu, že ve spojitosti s ní se nikde neobjevují výrazné činnosti. A je i postavou plastickou - je obdařena množstvím různých rysů, které mohou být i kontrastní (viz láska k muži a zájem o společnost). Na základě toho čtenář netuší, jak se postava bude dál vyvíjet, a jeví se mu jako skutečná bytost. Vypravěčka se tedy orientuje především na její nitro, ve kterém se vše odehrává - prostřednictvím pocitů popisuje prožívanou situaci.

JOSEF

Další hlavní postavou příběhu je postava postaršího muže - vdovce s dvěma dospělými dcerami Renatou a Lídou. Vypravěčka vyzdvihuje především jeho pracovitost, mravní velikost a skromnost. Jmenuje se Josef, ale zde vystupuje pod označením *táta* (GLAZAROVÁ 1959: 10), kterým ho pokřtila jeho milující žena. Domnívám se, že pojmenování *táta* nemělo evokovat fakt, že je otcem dvou dcer, nýbrž že Jarmile navrátil její ztracený domov. Svou domněnku však nemohu doložit.

Jedná se o velmi sympatického a milého člověka, hezkého a statného muže *s láskyplným a dobrým pohledem skrz jeho krásné, dobrotivé a vlídné oči, s ušlechtilým obličejem a bílými vlasy*. (GLAZAROVÁ 1959: 12, 19) Jeho ramenatost je charakterizována takto: *Táta jako vždy pevně a široce vejde do žluté štěrbiny dveří*. (GLAZAROVÁ 1959: 148) Navenek působil vyrovnaně a jistě, ale i uvnitř jeho samého se rozprostíral klid a bezpečí. Jeho hlas zněl mírně, tiše, ale laskavě. Nejde však jen o vysněný spisovatelčin obraz, ale o věrnou kopii muže-lékaře, jak ho vnímali i ostatní, zejména jeho pacienti. Symbolizoval klid, vůli a ochotu pomáhat za všech okolností, ve dne v noci. Navzdory své profesi se stal i zpovědníkem, lidé se mu svěřovali se svými úskalími a pan doktor se zavázal, stejně jako farář je zavázán slibem božím, neprozradit

žádná z těchto tajemství. Bezesporu šlo vesměs o zprávy smutné, ba tragické. V takovýchto chvílích vždy pociťoval nevýslovný vděk k Jarmile, která byla zdrojem všeho krásného - mladosti, lásky a klidu. Bez rozdílu pohlaví mu všichni věřili a dbali jeho rad a domluv. On je nikdy neodbyl, neodmítl, nebyl mrzutý, ani povýšený.

Byl to však introvert, nevyhledávající společnost lidí, nebyl sdílný. Mnoho toho nenamluvil ani s Jarmilou, nebylo to však proto, že by neměl o čem. Zato se ani nikdy nestalo, že by Jarmile cokoliv vyčetl, vždy se k ní choval zdvořile, pokorně a vděčně. Byl zcela diskrétní a galantní. Svou náklonnost k ní však nevyjadřoval slovy. *Celou jeho řeč lásky obstaraly oči, tak jasné a teplé a dobré.* (GLAZAROVÁ 1959: 31) Jeho cit byl mlčenlivý, leč silný, byl v něm skrytý *strach o šťastný osud pozdní lásky.* (GLAZAROVÁ 1959: 33) *Bál se přímo každého vnějšího projevu citu, bál se směšnosti a slabosti projevů a v obraně zaujímal ironisující postoj a zakrýval jím své rozpaky.* (GLAZAROVÁ 1959: 315) Velice ho, stejně jako Jarmilu, zarmucoval jejich věkový rozdíl a bál se, aby Jarmila v jejich vztahu netesknila. Postupem času ho toto klamně zdání opustilo a uvěřil v jejich lásku, kterou například vyjadřoval slovy *Ty můj osude krásný.* (GLAZAROVÁ 1959: 71) V hloubi srdce však věděl, že ona je mladá a má celý život před sebou, ale *pro něj každý den bez ní byl ztracený.* (GLAZAROVÁ 1959: 316) Jeho uzavřená povaha omezila i jejich soužití pouze na ně dva. Cítil odpor k *zásahům kohokoli do vlastního rozhodování a do celého citového, vnitřního i vnějšího života.* (GLAZAROVÁ 1959: 204) Odmítal lidi, pokud nebyli nemocní.

Z knihy se o této postavě blíže dozvídáme pouze to, že absolvoval Slovanské gymnázium olomoucké a poté se usadil zde, *ve starosvětském městečku, zapadlém a ztraceném.* (GLAZAROVÁ 1959: 154) Jelikož to byl jediný lékař v tomto kraji, pracoval neúnavně od svítání do svítání. Vydobyl si tak místo *vyhledávaného a oblíbeného lékaře.* (GLAZAROVÁ 1959: 155)

Manželé spojovala záliba k rostlinách. Téměř každý strom, keř či rostlinu doma sázel a pečoval o ně ve stejné míře jako o své nemocné. Jejich pěstění nikdy nepovažoval za fyzickou námahu, nýbrž za odpočinek a velikou radost. *V zimě, když se nemohl o svou zeleň starat, alespoň čítal odborné knihy, v noci, když se probouzel, dělal si poznámky a plány pro jaro, prohlížel ceníky, kreslil plánky a toužil a toužil.* (GLAZAROVÁ 1959: 29)

Vynikal také pečlivostí, zakládal si na vzorném pořádku. I přes svůj věk a nabytou moudrost se nepřestával vzdělávat - jezdívá do Ostravy na přednášky uznávaných odborníků o nových metodách ve zdravotnictví.

Miloval Jarmilu a miloval své dvě dcery, obě strany ovšem jiným způsobem. Jarmila to dokázala pochopit a on jí nikdy nedal záminku k žárlení či závisti. Ve chvílích, kdy byl otcem, tchánem a dědečkem, šla však manželka stranou. Neměla mu to za zlé. Byl to *jiný svět, starý a mocný, pouto pokrevní*. (GLAZAROVÁ 1959: 94) Tiše vyčkávala a naopak se o to více snažila, aby byl její muž spokojený.

Z tohoto popisu můžeme usoudit, že se jednalo o zralého muže, který měl smysl pro důstojnost. I po své ženě vyžadoval rozumnost a vážnost. V románu i v životě Glazarové zastupoval roli otce, manžela a přítele. Byl pro svou ženu objektem lásky, vytvářela pro něj domov, za nějž mu byla vděčná stejně jako on jí.

K závěrečnému shrnutí „tátovy“ charakteristiky poslouží slova z románu, která vystihují vnímání mužovy osobnosti vypravěčkou, protagonistkou a autorkou příběhu: *Celý ten člověk uzavřený, úzkostlivě dbalý své i mé odloučenosti od lidí, kterými ve zvláštní směsici pohrdal a stranil se jich a zase o ně s láskou a starostlivě pečoval. Který neměl na světě jediného přítele, protože nemohl být sdílný. Který miloval takovou silnou, osamělou a mlčelivou láskou, láskou náročnou, sobeckou a nenasytou, jež uměla být někdy tak pokorná a vděčná. [...] Milenec něžný a smutný, protože [...] jeho tělo nebylo v souzvuku se žíznivým a lačným srdcem. [...] Nebylo nedorozumění, nebylo sváru ani zlých slov, protože táta je moudrý a mlčelivý. [...] Milovali jsme se upřímně a byli jsme šťastni*. (GLAZAROVÁ 1959: 325)

Tato postava v příběhu zastává spíše roli dokumentární než samostatně produktivní. Je autorčinou vzpomínkou - znovu si ho vybavuje, hodnotí a charakterizuje. Je tedy spjat s autorským vypravěčem, nijak se od něj nedistancuje, aby byl ve fikčním světě samostatně aktivní.

Mezi těmito dvěma postavami existovala čistá a opravdová láska. Mezi nimi panovala životní harmonie, manželské štěstí a klidné bezpečí. Soužití bylo založeno na vzájemné úctě, porozumění, věrnosti a toleranci: *Táta dobře ví, že v duchu s ním nesouhlasím, a je mi vděčen za moje mlčení*. (GLAZAROVÁ 1959: 279) I u nich se ovšem objevily trhliny, a to v oblasti politických a společenských názorů. Jako dospělí lidé však pochopili, *že se navzájem nepředělají. Ale snažili se aspoň nezraňovat*. (GLAZAROVÁ 1959: 154) Ačkoli je od sebe dělí jedna generace, světové názory, zkušenosti a prožité rozdílné strasti, *tichá, vroucí a vděčná láska* je obklopovala a pevně k sobě připoutala. (GLAZAROVÁ 1959: 155)

4.5. Příběh

V knize souvislý děj neexistuje, chybí v něm dějové zvraty a zásadní jednání postav. Tím je příběh málo napínavý. Jedná se tedy jen o pouhé popisy všednodenních událostí, s nimiž jsou spjaté domácí práce, tradice nebo svátky, které vypravěčka vystihla do nejpodstatnějších detailů. Autorka v knize tedy líčí témata velice různorodá. Ze začátku čtenáři předkládá i rozvrh jednotlivých dní v týdnu. A tak se dozvídáme, že v pondělí měl lékař v Porubě poradnu pro matky, ve středu byla poradna v jejich městečku, ve čtvrtek se uklízela jídelna a pokoj pro hosty, v pátek bylo koupání, v sobotu se uklízela ložnice a po obědě se účtovalo - Jarmila dostávala peníze na domácnost. Toho dne večer byly v Ostravě pro lékaře přednášky odborníků. V neděli se ordinovalo jen dopoledne.

Postupně se vypravěčka dostává k líčení jednotlivých významných událostí. Je zde podrobně vylíčen den, kdy Josef slavil jmeniny. Koncem března se v městečku konaly odvody vojáků. Na velikonoce přijíždí Jarmily synovec Ita, vypravěčka neopomíná seznámit čtenáře se zvykem, který se provádí vždy na Květnou neděli. Na zelený čtvrtek k nim zavítají i obě tátovy dcery, k snídani se jí jídáš a v poledne jdou místní chlapečci zvonit hrkačkami a klapačkami. Prvního máje je oslavou práce, na střechách jsou vyvěšeny prapory a lidé ozdobeni karafiátem jdou do průvodu. Začátkem června jsou svátky letnic, neboli svatodušní svátky, v tu dobu se všude uklízí. Na Boží hod se po ranní mši na náměstí za zvuku křídlovky koná proměna, o druhém svátku se venku smaží míchaná vejce se slaninou neboli smaženka. Tento měsíc každý rok provádí lékař očkování. Po svátku svatého Petra a Pavla se na náměstí konal jarmark. Součástí oslav svátku mistra Jana Husa je slavnostní průvod s lampiony, projev, sbor zpívající píseň „Hranice vzplála“ a hořící hranice. *Červnové, červencové a srpnové neděle jsou vyhrazeny slavnostem. Hasiči, politické spolky a strany, tělocvičné jednoty a různá sdružení pořádají svá veřejná cvičení, slavnosti a výlety.* (GLAZAROVÁ 1959: 226) Na celý srpen k nim zavítá její sestra Irena, se kterou vždy stráví jeden týden z měsíce na horách. *S podzimem [...] ochotníci začnou studovat divadelní hru, Sokol chystá akademii, táta pořádá přednášky pro samaritány. Osvětový sbor chystá kurs jazykový.* (GLAZAROVÁ 1959: 266) V druhé půlce října Josef odjíždí na týden do Prahy, aby si odpočinul. Prvního listopadu, tedy v den Všech svatých, manželé každý rok jezdívají na horu Ondřejník. Začátkem prosince se začíná péct cukroví a pořádají se zabijačky. Po svatém Mikuláši do Prahy pro změnu zavítá Jarmila, aby nakoupila dárky

na Vánoce. Na Štědrý den přijíždí dcery Josefa a odjíždí těsně před Silvestrem, který Jarmila s manželem tráví každý rok doma. S lednem přichází období plesů a koncem tohoto měsíce probíhá v městečku slavnost na počest svatému Fabiánu a Šebestiánu, patronů a ochránců proti morové ráně, kterou městečko zasáhlo v 18. století. Ti, co přežili, světcům postavili sochy jako poděkování. *Každoročně [...] jsou slavnostně žádáni o další ochranu.* (GLAZAROVÁ 1959: 343) S příchodem března *se koloběh roku kruhem uzavírá* (GLAZAROVÁ 1959: 362), Josefa raní mrtvice a vyprávění se v tomto okamžiku završuje, děj se vrací do stejné polohy, v níž začal. Cyklický čas opět pokračuje, probouzí se jarní příroda, ale ve světě lidí skončil - přerval se.

Je to tedy zobrazení dnů, týdnů a měsíců, které se po dobu dvanácti let s pravidelností opakují až do smrti muže, kdy idylický život končí. Dům dědí Renata a Jarmila se stěhuje pryč.

Souběžně s příběhem manželů se odehrávají jednotlivé osudy ostatních lidí, které zde zastupují výrazný protiklad - disharmonii. Pasáže o neštěstí, nemocech, nenávisti, bídě a smrti se rozkládají i na několika stranách a jsou nedílnou součástí knihy. Zcela nenásilně jsou vřazeny mezi proud memoárových promluv - buď nahodilou vzpomínkou, nebo v průběhu popisu pracovní náplně lékaře. Vypravěčka tedy včetně reálných vzpomínek na manželství zachycuje i autenticky tehdejší atmosféru slezských vesnic. Ve všech situacích hlavní roli hraje hospodářská krize a s ní spojená nezaměstnanost. Lidé žijí v nuzných chatrčích. V „lepší“ případě kvůli bídě dochází k rozvrácení rodin, někdy je situace řešena násilím, ba dokonce smrtí. Někteří řeší problémy alkoholem. *Naděje na práci žádná, úspory a zásoby pomalu vyčerpány. Muži, odsouzení zahálet, sklíčení, mrzutí, vznětliví, jsou stále v domácnosti, stále něčím podrážděni a s něčím nespokojeni. Pak vchází skutečný nedostatek do domu, když namnoze už stálé hádky z něho vypudily lásku. Této psychose strachu z budoucnosti padl dokonce za oběť i život dítěte, zavražděného v pomnutí smyslů.* (GLAZAROVÁ 1959: 277)

Příběh posouvají přírodní změny, zachycená atmosféra proměňující se přírody a krajiny. S tím je spojen autorčin typický projev - lyrismus, který spočívá v básnickém obraze. Tento znak tvorby Jarmily Glazarové se projevuje např. v poměru k rostlinám a k přírodě. Lyrické pasáže se střídají s vypravováním, které je přiřazeno k ročním obdobím.

4.6. Narace - vypravěč

Vypravěč ve femininu je v románu situován do hlavní postavy, s níž splývá. Zde je předpokládána tato totožnost: autor-vypravěč-jednající postava. Připomíná tak reálné detaily autorčiny biografie a také vlastnosti její osobnosti: např. sociální citění. Jedná se tedy o autobiografického vypravěče, jehož přítomnost ve fikčním světě je tělesná. Vypravěč, který zaujímá tuto pozici, spadá do vyprávěcí situace 1. osoby. Jde o vypravěče přímého, který má dvě funkce: vyprávěcího a prožívajícího já. Jedno já s druhým se však neztotožňuje, byť se jedná o jednu a tutéž postavu/osobu. Prožívající já se pohybuje v jiné časové dimenzi, a je tak mladší než já vyprávěcí. Vypravěč je v tomto narativu současně tedy i hlavní postavou, stojící v centru dění.

Do příběhu se vypravěčka Jarmila angažuje svými city a názory - vypráví svůj příběh ze subjektivního zorného úhlu, a tím stoupá důvěryhodnost vyprávění. Osoby kolem sebe a svého muže vykresluje z bezprostřední blízkosti a s důvěrnou znalostí. I přesto nelíčí emocionálně vypjaté situace, jelikož mezi prožitými událostmi a líčením je už jistý časový odstup. To dává příběhu pocit vyrovnanosti. Vypravěčka nenaléhá na city čtenáře, její styl je klidný.

Vše je líčeno skrz její vzpomínkové myšlenky - z velké části se v textu objevuje polopřímá řeč. Ve zbývající části je užito přímé řeči či krátkého dialogu, který je však veden mezi ostatními postavami, nikdy ne s postavou hlavní - Jarmilou.

Je zde použita ich-forma a v promluvách přítomný čas líčící prožívání situace jako „tady a teď“ - vyprávění je tedy orientováno dovnitř, do centra dění nebo hlavní postavy. Kromě prezentu je zde užito i čas historický, který zachycuje především poznatky z doby hospodářské krize. Poté je čtenáři prezentován pouze obzor, který se odráží od vědomí vypravěče. Ostatní děj a prostor je skryt. Ve vidění vypravěčky, jehož prostřednictvím čtenář vnímá veškeré příběhy a události jejíma očima, zde samozřejmě převládá subjektivnost - demonstruje svůj vztah k vyprávěnému, ale z hlediska vidění okolního světa je použito objektivní posouzení. Účastenství autorčina lyrického subjektu se v tomto případě zmírňuje na pouhý komentář či melodii výpovědi, v níž se odráží její postoj.

5. Vlčí jáma

5.1. Charakteristika díla

Následující próza Vlčí jáma knižně vyšla v roce 1938. I zde se Jarmila Glazarová nechala inspirovat svými životními zážitky a zkušenostmi, ale již se nejedná o autobiografickou prózu.

Hlavní těžiště románu spočívá v povahokresbě členů bezdětné rodiny a jejího nového člena. Nejde však pouze o hlubokou psychologickou analýzu, ale i o kritickou studii sociálních vazeb a všeho, co s nimi souvisí (např. podmíněnost), a zároveň i o obžalobu sobeckosti, pokrytectví a myšlenkové i citové prázdnoty maloměstských lidí, zkrátka řečeno: *jak fascinující představa dělá z průměrně hodných lidí supy.* (GLAZAROVÁ 1986: 116) Prostřednictvím literárního textu autorka tedy kritizuje morálku maloměšťáckého světa. A bezprostředně vyslovuje sociální kritiku za účelem zesměšnění způsobu života jeho obyvatel. Na základě těchto poznatků lze uvažovat o tom, že román obsahuje rysy příznačné pro prózu druhé poloviny třicátých let, tedy o román, kde je aspekt psychologický obohacen o aspekt sociální. Splynutí těchto dvou složek je zcela zřejmé při kresbě sociálního prostředí, jehož vliv se odráží v psychologické charakteristice určité postavy. Jak uvádí i František Buriánek: *se zřetelem psychologickým bývá někdy kombinován i zřetel sociální, takže lze mluvit i o specifickém žánru sociálně psychologickém.* (BURIÁNEK 1981: 206) K tomuto tzv. dualismu dochází pouze tehdy, když autor do hloubky pozná sociální rozvrstvení a jeho malou částici, lidskou bytost.

Kompozice druhého díla je stejně jako u prvního rozdělena na čtyři části. Ty však již neslouží k ohraničení počátku a zániku ročních období, nýbrž jednotlivé díly odkazují ke zdramatizování vyprávění. V jejich závěrech totiž dochází k dalšímu zauzlení děje, a čtenář tak zůstává v očekávání. V případě kompozičního principu je uplatňována gradace - jež vždy na konci čtyř částí vyvrcholí. Začátky jednotlivých oddílů jsou poklidné, jakoby vypravěč rozvíjel nový příběh - nenavazující na ten předchozí - který však na konci opět vygraduje. V případě první části se jedná o Robertovo vystřízlivění z manželství, druhý díl je ukončen Robertovým vyznáním lásky k schovance, oznámení smrtelné choroby otčíma završuje část třetí a poslední oddíl a zároveň i celý příběh uzavírá smrt obou manželů. V samotném příběhu je forma gradace

taktéž značná - začíná bezvýznamným příchodem třetí osoby do manželství a vyústí v tragické rozčarování. Prostřednictvím postupného citového vyostřování v postavách manželského trojúhelníku dochází zde ke stupňování citového zaujetí, napětí a čtenářova očekávání. Události jsou v příběhu řazeny na základě časové posloupnosti, tedy chronologicky od minulosti k přítomnosti, od příčin k následkům.

5.2. Téma

Kniha nesoucí obrazný název *Vlčí jáma* je dramatem tří postav či lépe jednoho domu, který obývá nepodařené manželství a nenaplněná šance na lásku. Vlčí jáma není jen pojem používaný pro jámu na lov vlků a jiné zvěře. Toto slovo doslova představuje smutnou, temnou a nebezpečnou past, a tím vyjadřuje prostředí plné nepřátelství a úskoků, které vyvolává pocit zoufalství. Kniha svým titulem sděluje, že se její příběh bude odehrávat v temné atmosféře a bude situována do místa, kde číhá smrt. Tedy příběh nešťastný, plný smutku a tragiky. Podobným způsobem se k názvu románu vyjádřil i František Buriánek: *Už v titulu se mluví o pasti. Vlčí jáma je past. Maskovaná soucitem, porozuměním. Ale je v ní tma, nebezpečí, smrtelné ohrožení života.* (BURIÁNEK 1986: 224) Tou „vlčí jámou“ je zde tedy myšleno rodinné prostředí zlé, necitlivé a tyranské tety Kláry, do něhož přichází osmnáctiletá Jana, která po smrti rodičů postrádala klid a bezpečí domova, důvěru a lásku. Hledala přístav, kde konečně po mnoha strastech zakotví. Místo toho našla zlobu, závist a nenávist. Tento, dalo by se říci, ne-domov Jana vnímala jako *kamennou past* či *temné vězení* (GLAZAROVÁ 1986: 157), plné *napjatého, lstivého, číhajícího a úskočného ovzduší* (GLAZAROVÁ 1986: 131), jako *propast, vlčí jámu s trčícími noži* (GLAZAROVÁ 1986: 105). Titul je tedy lokalizační s metaforickým významem, který naznačuje leitmotiv románu.

Tématem je opět věkově nerovné bezdětné manželství, které je však v tomto případě doplněno o třetí postavu. Tato kniha již nenabízí poklidný příběh, ale ukrývá v sobě dramatický konflikt manželského trojúhelníku utajený v nitru postav. A právě prostřednictvím těchto vyjádřených stavů duše člověka román vyvolává silné emoce. Tragika je obsažena v trýzni úspěšného lékaře, v nerovném manželství a v nikdy neuskutečněném štěstí. Tento aspekt druhého literárního díla se značně odchyľuje od harmonického příběhu autorčina debutu.

5.3. Prostředí a doba děje

Knih je dějově zasazena do jednoho slezského maloměstského prostředí, přesněji do *neznámého malého městečka* (GLAZAROVÁ 1986: 9) Rozvadov, jenž je v příběhu charakterizováno jako *tichý, maličký svět, [...] jako ostrůvek s hrstkou plachých světel, s chomáčkem pohodlně přisedlých domů, které chrání a zastírají své teplo, lidi, život a osudy. Jaká uzavřenost! Jaká mlčelivá přisnost!* (GLAZAROVÁ 1986: 133) Autenticita lokalizace je doložena přímou řečí některých postav, které užívají slezského nářečí („*Robert vas, mačičko, pozdravuje. Un je včil v Opavě, velikym panem, už nastupil urad u zemske vlády. Překludimy se nadobro do Opavy na podzim. Robert včil meška u jedne pani a budě každu sobotu ježdič do dom. Uřaduje a ohlida se po kvartyře. Potem buděme meškač v Opavě a Robert budě jednak věčim a věčim panem a všeci zvěrolekaře ho muša posluchač*“). (GLAZAROVÁ 1986: 51) Na základě faktografických poznámek o výstavbě železniční tratě a hospodářského školství, které se v knize objevují, lze předpokládat, že se opět jedná o Klimkovic.

Z popisu vyplývá, že atmosféra městečka se ničím nevymyká typické uzavřenosti maloměsta. Jeho celková podoba však není v románu podrobněji popsána, kromě několika výčtů a poznámek, které se v knize vyskytují, například: *Náměstí, podsíně, patrové a přízemní domky. Radnice, kamenný kříž a Panna Maria se štíhlýma nožkama na zeměkouli s hadem. Lípa uprostřed rynku, urostlý a vlidný strom s košatou náručí, žehnající všem.* (GLAZAROVÁ 1986: 29); *Pomalu se kolébají uličkou až ke kupectví a zpět k náměstí.* (GLAZAROVÁ 1986: 36); *Na dolním konci náměstí je v rohu vinárna.* (GLAZAROVÁ 1986: 37); *Kaštanovou alejí doprovází Jana otčíma a tetu k nádraží. [...] Kostelní věž se dlouze dívá přes jejich koruny. Nad bahnitými loukami podél cesty průzračně postává pára. Za tratí rybník a mlýn pod baldachýny kaštanů a na kopečku v zahradách hospodářská škola* (GLAZAROVÁ 1986: 45). Autorka se zde do velké míry nevěnuje topografickému popisu Rozvadova, jako to bylo v jejím debutovém románu.

Konkrétním dějištěm, kde se příběh odehrává, je dům Rýdlových, který je charakterizován méně než dům v prvním románu, vypravěč zde nezabíhá do přílišných detailů. Uchýlí se jen k okrajovému, nezbytnému popisu: *Jana vchází po kamenných stupních do zející chodby. [...] Celá dlouhá stěna po pravé straně je zastavěna. Prádelník, šatník, stůl, lavice, spižirna. Na levé straně několikery dveře. Jde se však až*

k těm posledním, do kuchyně. Jana zahlédne dvě postele s pruhovaným kanafasem a mezi nimi pod oknem stůl s vydřenou deskou a malou petrolejovou lampičkou uprostřed. V rohu velkou plotnu s těžkým železným hrncem. [...] Pevná mužská ruka vede Janu do obývacího pokoje domu. V hustém šeru pluje jako ostrov oválný stůl, osvětlený lampou. Lampa je na vysoké nožce pod porcelánovým stínítkem. [...] u stěny rozestlaná postel, v koutě vysoká bílá kachlová kamna, v rohu přiborník, pod oknem harmonium, mezi okny zrcadlo s půlkruhem stolku. (GLAZAROVÁ 1986: 11-12) Veškerý děj je situován do těchto zdí. Protagonisté se pohybují uvnitř domu a v jeho okolí. Pouze v závěru je uspořádán výlet do Opavy na prohlídku budoucího bytu. Dál než na pole, louky a výjimečné procházky se postavy ani vypravěč svým popisem nedostanou.

Literární čas v maloměstské periférii plyne pomalu, což působí, jako by se nevyvíjel, nepostupoval vpřed. Stále se jen cyklicky opakuje souběžně se střídáním ročních období. Změna cyklu vede jen ke změně tradičních prací, které jsou s každým přírodním stadiem spojeny. Vládne zde všednost a stereotyp. Čas běží lineárně, žádné odchylky nenarušují každodenní, každotýdenní, každoměsíční a každoroční zvyky obyvatel. V románu *Vlčí jáma* však tento koloběh naruší odjezd manžela a otčima za prací do mnohem větších měst. Tato náhlá změna je nicméně pouze dočasná, na krátkou dobu vytrhne všechny v městečku z ospalosti a nudy, poté zase vše upadá do starých kolejí, do jednotvárnosti plynutí.

Vyprávění se odehrává v roce 1919 (*Káva je nyní, rok po válce, ještě příliš drahé koření.*) (GLAZAROVÁ 1986: 15) Tou válkou zde měl vypravěč nejspíše na mysli první světovou, proto jsem příběh zasadila do konce desátých let 20. století. Má domněnka je založena na roku vydání tohoto díla, což byl rok 1938. Druhá světová válka se odehrála až rok poté. Příběh se počíná v předjaří, tedy na začátku března, s Janiným příjezdem (*Odestáti rok, tady prožitý. Vrátit ty oba lidi do minulého března*) a svého konce dosáhne o rok a sedm měsíců později, v průběhu podzimu, na konci měsíce října. (GLAZAROVÁ 1986: 167)

5.4. Postavy

Hlavními postavami reprezentujícími zde trojúhelníkovou sestavu jsou Robert Rýdl, Klára Rýdlová a Jana. Vypravěč se zevnějšku postav po prvotním seznámení se čtenářem v průběhu děje dál nevěnuje, kromě jedné události, na niž se Klára a Jana chystají, je popisováno jejich oblečení. Z velké části zde převažuje charakteristika

vnitřní, která je založená na řeči a nitru postavy, a nepřímá, která vychází z jednání postav v určité situaci.

Statičnost v literárním časoprostoru má za následek i neměnnost a strnulost postav městečka, jež se nijak nevyvíjejí. Nejsou povolní k radikálním změnám a přechod k novému, snad i modernímu způsobu života, by je značně vyvedl z míry. Velmi se podobají lidem žijícím na vesnici. I ti jsou spokojeni s tím, co mají a jak žijí, změnit své dosavadní působiště a zvyky je pro ně nepřijatelné.

JANA

Těmto maloměstským rolím se vymyká ženská hrdinka, která je více než aktérem či protagonistou zrcadlem tohoto příběhu. Jde o mladou dívku Janu, která ve svých pouhých osmnácti letech prodělala již řadu nesnází, jež ji naučily skromnosti. Po smrti rodičů nachází nový domov u manželů Rýdlových. Původně se svou rodinou spadala do vyšší společenské vrstvy, ale poté následoval úpadek do těch nejnižších sfér, ve kterých se může ocitnout i ten nejbohatší člověk (*Dostatek, sytý, vrchovatý dostatek, jaký nevidělo děvče mnoho let. Neboť za Janou je siroba, válka, znehodnocení jmění, všemožné odříkání, nedostatek a hlad.*). (GLAZAROVÁ 1986: 20) Můžeme si ji představit jako půvabnou dospívající ženu s hustými, dlouhými a tmavě hnědými vlasy (*Má krásné vlasy. Neuvěřitelně husté, úžasně těžké a nepoddajné vlasy. Rozplete copy a stojí zahalena pláštěm, zvlněným, lesklým, hluboce hnědým, dlouhým až po kolena.*), která se za pomoci tety a vřelého otčima stává mladou ženou, jež se učí uklízet, vařit, háčkovat, pracovat na zahrádce a věnovat se i mnoha dalším věcem. (GLAZAROVÁ 1986: 16) Jana je též velmi bystrá a zajímá se i o politiku. O těchto věcech ráda debatuje po večerech se svým otčimem. Osvědčila se také jako výborná vypravěčka a předčitatelka knih, o které jeví značný zájem. Touží po vzdělání a kniha je pro ni jediným východiskem z maloměstského stereotypu (*Nechci tím říkat, že nemám domácí práce ráda. Ale daleko víc bych si přála pracovat mozem, práci, která by měla širší a obsažnější význam než domácnost pro nás dvě. Něco, co by mělo praktickou cenu a hodnotu*). (GLAZAROVÁ 1986: 102) Touží po sebeuplatnění.

Ve vyprávění můžeme zpozorovat i jistou spojitost mezi autorkou románu a dívčí hrdinkou, a to především v podobnosti jejich vnitřních světů. Stejně jako Glazarová měla i Jana sociální citění, není jí lhostejné lidské společenství. Důležité je pro obě i vyznávání etických a estetických ideálů. Jana se vyznačuje velkou empatií. Dokonale

chápe cizí utrpení a soucítí s lidmi. Beze slov, pouhým pohledem porozumí danému člověku a neodsuzuje ho.

Dívka je charakterizována laskavostí, ochotou, vstřícností, pro každého má vlídné slovo a úsměv. Je velmi trpělivá a sebezapíravá - po celou dobu v sobě uchovává palčivou bolest. Nedokáže nikomu ani slovem ublížit, což má dopad na její upřímnost, nemá srdce na to, aby ranila své blízké bolestnou skutečností (*Teta si dává přeformovat slaměný širák na vysoký a úzký tvar, který je právě moderní. Ale nějak jí to nesluší. [...] Co může Jana říci. Jak by mohla ranit pravdou ty důvěřivé oči.*). (GLAZAROVÁ 1986: 68)

Z popisu lze usuzovat, že postava je příliš idealizovaná, a to nejenom z pohledu vypravěče (*[...] stojí ve svém hedvábí jako křehká světice z gotického oltáře* (GLAZAROVÁ 1986: 70); *Na Janinu hlavu padá shůry svatozář* (GLAZAROVÁ 1986: 146); *Jana, přesladký, kouzelný sen před procitnutím* (GLAZAROVÁ 1986: 191); *A Jana, tichý anděl, který se vznáší v těchto sutínách*), (GLAZAROVÁ 1986: 212), ale zvláště i v některých otčímových promluvách a myšlenkách (*[...] tmavé oči zádumčivě spočívají na Janě. Uprostřed plyše, rudé barvy a záře stříbra vypadá východně, biblicky, pohádkově* (GLAZAROVÁ 1986: 140); *Muž se musí opřít o veřej dveří, musí sevřít pěsti a zuby zatnout, aby nepadl na kolena. Líbezná svatá, krásná a bolestná, moci teď klečet u tvých nohou, v náruči tvoje kolena a hlavu na tvém klíně, dívat se vzhůru na tvoji drahou, tichou a něžnou tvář, čekat na zázrak hlasu, těžkého láskou, na sladkost úsměvu tvých čistých, hořkých, závratných úst* (GLAZAROVÁ 1986: 146); *Jsi boží anděl, Jano. Obejmout tvoje nohy, i to by byl hřích.* (GLAZAROVÁ 1986: 211) Auru posvátnosti získává rovněž v čase tetiny pokročilé nemoci, kdy o ni odhodlaně pečuje (*Bud' jak bud', velkolepá je stoická a odhodlaná péče tohoto něžného mládí o svého věznitele a trapiče. Velkolepá je síla ovládnutí v tom slabém těle, i její vůle mlčet a nést svoje břímě sama a bez pomoci.*) (GLAZAROVÁ 1986: 170)

Jana v románu zastupuje dvojí roli: roli utlačovaného, kterého štěstí nespravedlivě obchází a jehož údělem je utrpení, a roli utěšitelky, jež s sebou přináší radost, naději a štěstí. Nový domov však znamenal i nové starosti. Pečovat o truchlící a stárnoucí ženu, strachovat se o smrtelně nemocného muže a nemít se kam schovat, kde si ulevit, je pro mladou dívku příliš velká zátěž. Janin vnitřní život, její myšlenky a city se ke konci příběhu otiskují do její vnější podoby. Chodí jako tělo bez duše - *je bez myšlenky, tupá* (GLAZAROVÁ 1986: 208) - *zmučená, vysílená bděním a vnitřní útrapou*

(GLAZAROVÁ 1986: 213). *Má skelnou křehkost, vysoký stvol těla nese obličej krásný, tajemně zralý zkušenostmi nesčetných složitých poznání a pocitů. Zvětšené oči hoří tajemstvím, uštvány strachem očekávání, vinami a sebetrýzní. Vznáší se starým tmavým domem jako mlčelivý, kouzelný stín, z kterého vyzařuje smutek i útěcha, bázeň i soucit, neklid i víra.* (GLAZAROVÁ 1986: 186) Tato situace, ve které se ocitla a z níž není nijakého úniku, může vést jen k přepjatosti a následné krizi a psychickému vyčerpání. Každá lidská bytost má své meze, které není radno překročit (*Několikrát už její přepjaté nervy selhaly. Jana, nevědouc kudy z přetlaku vnitřní tísně, naprosto zbavená rozumu nesmyslným štváním, rozerval na kousky, co jí do ruky přišlo. Toho zahanbení po vyčerpaném vystřízlivění! Toho lítostného studu a zděšení nad hysterickým záchvatem nekázně a pošetilé zuřivosti!*). (GLAZAROVÁ 1986: 208)

Postava Jany je jedinou, která se v textu postupně vyvíjí a díky novým životním poznatkům dospívá. Bez pochyb také udává rytmus plynoucímu ději. Již svým příchodem mu udala směr a v jeho průběhu se stává původcem dramatického napětí.

KLÁRA

Ústřední postavou románu je opět žena, leč postarší. Ta na rozdíl od Jany z maloměstského prostředí nevybočuje a lpí na starých zvyklostech. Jde o čtyřiašedesátiletou Kláru Rýdlovou, která v recipientovi budí dojem zhýčkané měšťanské zbohatlice, jež je však na druhou stranu schopná hluboce milovat svého o šestnáct let mladšího muže, což podtrhuje přehnanou péčí a důvěrnými oslovenými (*bobeček, tajtrlíček*). (GLAZAROVÁ 1986: 17, 75) Takto prožívaný cit však hraničí až s posedlostí a majetnictvím (*Ale jen teta je táž, opět klidná a sebevědomá vlastnice. Je naplněna a zaujata mužem, všechny smysly jím přetékaají. Má ho zas, je její, jen jí náleží.*). (GLAZAROVÁ 1986: 99) Na veřejnosti se chová okázale a laskavě, ale v prostředí domova je zlá, sobecká a pyšná (*At' jdou oba ode mne! Ty Janiny růžové nehty vypadají tak sprostě, nemohu je vidět. A Robert se svou netečností a se svým sobeckým zdravím mě provokuje*). (GLAZAROVÁ 1986: 197) Ve chvílích žalu, bezmocnosti a strádání podezírá svého manžela z nevěry, je chorobně svárlivá a žárlivá a je schopná až nenávisti: *V tom je ženská, co by ho v Praze takhle drželo! Já to cítím, vím to, někoho tam má!* (GLAZAROVÁ 1986: 168)

Vyčítá a obviňuje ho ze svého trápení a nemoci. *Musí ji odprosit. Musí ji litovat. Musí slibovat a musí hýčkat.* (GLAZAROVÁ 1986: 169) Její muž ji po procitnutí vnímá jako *starou, ošklivou a hloupou ženu, klepavou a zlovolnou, vysedající maloměstské*

skandály jako slepice ve své kukani před domem a rozhlašující je s hlučným kvokáním. (GLAZAROVÁ 1986: 125) Zajímá se pouze o klepy, které poté roznáší po celém městečku. Prostřednictvím těchto pomluv a vymyšlených dohadů bere Klára Janě důvěru v lidi a v čistotu přátelství a lásky.

Klára není zvyklá na sebereflexi, na pocit méněcennosti, podřízenosti nebo snad být cílem posměchu. V těchto situacích se chová jako rozmazlené dítě, je hysterická, pláče, neústupně si stojí na svém, vynucuje si věci, a to vše bez rozmyslu. Jako příklad uvádím tuto ukázkou:

„Jano! Kde je Robert?“

„Ted' tu ještě byl. Před chvílí. Nemůže být daleko.“

Teta se poplaší. [...] Kde je Robert? Kde je! Kde je!

Teta je zcela neúměrně zoufalá, běhá, volá, zastavuje lidi. Jana ji násilím vleče na křižovatku hlavních cest.

„Tady budeme stát, tady nás musí vidět.“

Ale teta ztratila rozvahu. Je toho dnes příliš. [...] To hrozné poznání o špatném oděvu. Ten úděsný, nikdy nepoznaný pocit méněcennosti. Celý životní podklad, klid a povýšenost převahy, vše je totam. Teta propadá panice. (GLAZAROVÁ 1986: 75)

V období skličující samoty, kdy Robert přebývá mimo domov, se Klára ke svým pomocnicím i k Janě chová odtažitě a povýšeně. Slídí po každé nekalosti a domnívá se, že všichni proti ní kují pikle. Kárá své okolí pro nic. Po večerech je nutí hrát s ní karty, jenom proto, že to ona tvrdohlavě vyžaduje, a musí vždy bezpodmínečně vyhrát. Tyto vedlejší postavy - služebné - se staly nezbytnou součástí příběhu. Na nich lze vidět Klářinu společenskou nadřazenost. Sloužily jako protějšek ke studii Klářina nepřátelského přístupu k ostatním lidem. Mimo jiné také nevraživě pozoruje jiné procházející se páry. Žárlí na ně a závidím jim, avšak toto její počínání je z větší části omluvitelné. Kdo takto nesmýšlí, když je osamocen?

Cítí se opuštěna a vyvržena, a podivným pochodem myšlenkovým obviňuje celé město za svou samotu. Každou neděli vidá všechny ty manželské páry, vystrojené a sváteční, přecházet po rynku. [...] Dva a dva. Kam se podívá, samé dvojice. V teplých podvečerech procházejí se zlomyslnou schválností uličkou, kde sedí sama. Každá visí na tom svém, až je člověku stydno. S kdejakou hloupostí může každá hned přijít k tomu svému. A večery. A noci. - A ona je sama, tak sama, všem pro posměch. (GLAZAROVÁ 1986: 186)

Nedokáže se ani v těchto samotářských dnech zabavit, ty dny lépe vyplnit, udělat je šťastnějšími, aby lépe a rychleji utíkaly. Dalo by se říct, že bez muže jenom přežívá (*Teta čeká. Stává před kalendářem a dívá se na sloupce uplynulých dnů a na sloupce těch, které ještě musí uplynout. Stává u okna a dívá se na sníh na pruhu polí, nešedne-li už. Vdechuje vítr, nepřináší-li už vlhlost tání.*). (GLAZAROVÁ 1986: 156-157) Je nervózní, bouchá dveřmi, truceje, uráží se a křičí.

Maloměstská společnost nemá Kláru ráda, takže žije v „osamění“ jen se svými pomocnicemi a Robertem. Ona se však mylně domnívá, že to je jen lidská zášť, jelikož ona oplývá bohatstvím, má mladého muže, který ji miluje, a obyvatelé jí závidí. Opak je pravdou, obyvatelé se s ní nebaví pro její nadutost. Celému městečku neustále připomíná své majetnické postavení, a tím tedy i svůj nadhled a povýšenost (*Jana ví o jejím tajném soužení pro neoblíbenost a společenskou osamělost. Ale teta nehledá vinu u sebe, ta myšlenka ji nenapadne. Je bohatá, je spokojená, má šťastné manželství s krásným a mladým mužem. To je víc než dost příčin pro závist a zášť. Ovšem, taková nedělní hromadná přehlídka společné závisti přece jen mrazí. Nahání strachu. Bolí a unavuje.*). (GLAZAROVÁ 1986: 35) Společenský a třídní původ, pocit převahy a moci nabyla svým rodem. Její chování a názory byly formovány v maloměstském prostředí.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že i přes veškeré vyjmenované záporné vlastnosti dokáže milovat, a to se týká nejen milostné, ale i mateřské lásky (*Přistoupí k Janě, vezme hřeben do ruky a pročešává vonící, elektricky svěží hřívu. Její žlutý obličej se pokrývá vzrušením. Hluboko skrytý, nikdy nevolaný, dávno tvrdě spící pud mateřský procítá, burcován vlněním vlasů, které proudí rukama do nitra stárnoucí ženy. Neformulovaný, jen hmatem sdíleným pocit plní její tělo: Češu dítě. Češu dítě. – A pak ta závratná svěžest, šelesty a vůně, vždyť je to vlastně rozkoš, jak je to možné, je to rozkoš, radost, probírat ty vlasy. Mateřství, ženství, vzrušení a přichylnost plní nepoznaným chaosem silné, apatické tělo.*). (GLAZAROVÁ 1986: 16) Klára nikdy neměla děti, nejspíš nemohla, ale o Janu se stará jako o vlastní. Umožnila najít zázemí cizímu dítěti. A i přesto, že se jedná o dvojnásobnou vdovu, která si ve svých předchozích manželstvích prožila mnohé útrapy, z nichž si odnesla strach ze smrti a až přehnanou obavu z nemocí, neztratila naději a znovu se vzchopila a toužila po lásce a oddanosti.

V tu dobu přišla na Janu svízeľ: začal ji bolet zub. A bolet víc a víc, až už to prostě nešlo tvářit se hrdinsky a bolesti vzdorovat. Ale Jana se má teprve dovědět, že v tomto domě nikdo bolest mít nesmí, že tady prostě není trpěna. Že se tu s bolestí nedělají štráchy.

„Netvař se mučednický, Jano, měj ke mně trochu ohledu! Bolest mi jde na nervy a rozčiluje mne. Nač toho potřebuji. Ještě mi z tebe bude špatně!“

[...]

Tetin umrzlý obličej obrací se k Janě se vzrůstajícím odporem: „Ne, jak může někdo být tak bezohledný a zlomyslný a takhle se tvářit. Jdi ven! Jdi se projít. Nebo si jdi k tetce Karolině. Já se nemohu na tebe dívat. Nesnesu to.“ (GLAZAROVÁ 1986: 85-86)

Z této ukázky je zřejmé, jak nesmyslné je tetino počínání. Místo toho, aby Janě poskytla odbornou pomoc a zavolala zubního lékaře, viní z bolesti Janu a trucovitě ji posílá pryč. Svou tvrdohlavostí a zatvrzelostí vytváří Klára v domácnosti negativní atmosféru. Kvůli svým vrtochům nutí své blízké ke lžím, aby jí neublížili, a tím je určitým způsobem zatvrdí. Její okolí se poté k ní chová strojeně a neosobně, zakrývá před ní bolesti, smutek a nemoci: *Zánět nitroblány srdeční tenkrát, druhý rok války. Klára a její odpor k nemocem. Jak se mi přičil ten odpor. Tak hrozně, že jsem si nechával své bolesti vždycky pro sebe. I tenkrát. Odstonalo se to potají ve Vídni, [...]. Ta bolest občas se přetrpěla v koutku. [...] Jenom ne Klárinu úzkost o vlastní pohodlí, jenom ne její povyk a rozrušení ze strachu o vlastní klid, jenom ne její zběsilý strach ze smrti.* (GLAZAROVÁ 1986: 173) To vše jí pak dává pocit cítit se jako královna, která ve svém vladařském postavení všechny ostatní umoří. Toto tyranství jí Jana vyčte teprve, až když se ocitne na pokraji svých sil, posléze však zjistí, že to bylo zbytečné: *Ach, co mám výčitek, co mám výčitek proti tobě! Dni, noci, zrak, každíčkou radost, pole, nebe, lidi, všechno jsi mi vzala. Pracovala jsem, a nikdy jsi mě nepochválila. Důvěru v lidi a v čistotu lásky jsi mi vzala. Trýznila jsi mě, že jsem byla mladá a že jsem byla zdravá. Ošetřovala jsem tě svědomitě a kajícně, protože jsem se cítila vinna před tebou. Jak jsem však byla vinna? Jak jsem ti mohla vzít, co ti už nepatřilo? Nevzala jsem si Robertovu lásku, vždyť už jsi ji ztratila před dvaceti lety!*

Sobecká této Kláro, nikdo ti nikdy neřekl pravdu. Lidé zapírali své bolesti, abys ty je nepocítila. Zapírali své žaly, abys ty se jimi nevzrušila. Nutili se do lží a truchlivých komedií, abys ty mohla věřit ve své sny. Tvou slabost a zbabělost platili svým zdravým a svým životem. Jsi sama jako kůl v plotě, jen já jsem u tebe, a já tě nemám ráda. (GLAZAROVÁ 1986: 215)

Ukázka Janiných slov jen dotvrzuje mou charakteristiku této postavy. Shrnuje její negativní vlastnosti a jednání vůči ostatním lidem.

Postavu Kláry shledávám jako přesvědčivě reálný typ člověka představující maloměšťácký způsob života - falešná morálka, pokrytectví, sobectví, pomlouvačnost a přetvářka pomáhají tvořit její charakter a potvrzují její tragickou omezenost. Na veřejnosti se předvádí, díky svému majetku se umisťuje na pomyslné přičce co nejvýš nad ostatními, pyšní se svým mužem a všem ukazuje, jaké je jejich manželství vzorné a láskyplné, i když uvnitř své strádání nepřizná. Úctu chová jen k majetku, společenskému postavení a panskému životnímu stylu. Je schopná snížit se i ke lžím, aby pro okolí vyšla jako vítěz. Dalo by se říci, že Klára je ztělesněním všech špatných lidských vlastností. Je arogantní, autoritativní a neracionálně smýšlející osoba, zatímco Jana je jejím pravým opakem - je inteligentní, pokorná, obětavá a citlivá. Na svůj věk je velmi vyzrálá a chápavá. Jako romantik věří v krásnou duši a v čistotu lásky, touží po etickém a estetickém ideálu. Z charakteristiky této kontrastní dvojice vyplývá jistá neslučitelnost jejich světů, ale i přesto, že Klára je protějškem Jany, obě budí soucit, a zároveň i odpor. Antipatii ke Kláře si recipient získá jejím despotismem, povýšeností a nelidskou tváří, k Janě zase přetvářkou. Měla by být vděčná a mít úctu ke starší ženě.

Možná by však čtenářova averze vůči stárnoucí ženě nedosahovala takových rozměrů, kdyby vypravěč více poodkryl její duši. Povahokresba se v knize objevuje pouze u postavy Jany a místy i u Roberta. Klára je o tuto možnost, která by její chování třeba omluvila, bohužel ochuzena. Soucit v Klářině osobě tkví v její ubohosti a neopětované lásce, miluje svého muže do takové míry, až jí srdce vypovídá službu. Výše jsem se zmínila, že žena je také velmi žárlivá a podezíravá. I když nic nevyjde na veřejnost a teta o ničem netuší, má k tomuto svému pocitu pádný důvod. Vztah souznění mezi Janou a otčímem je opravdový, byť nevinný. Slitování s Janou nemáme ani tak ve chvílích její nenaplněné lásky, ani v okamžicích, kdy se zamýšlí nad svou minulostí a neznámou budoucností, jako spíše ve chvílích osamění. Jana má kolem sebe lidi, kteří ji mají rádi, ale svá mladá léta neprožívá naplno, tak jak by dívka v jejím věku měla. Touží po vzdělání, které jí není dopřáno, touží po procházkách, které jí nejsou umožněny, touží po přítelkyních, které jí nejsou dovoleny. Politování a nelibost se na stránkách knihy neustále střídají a jedna nahrazuje druhou.

ROBERT

Třetí klíčovou postavou je Robert, krásný a milý člověk s černými vousy, jenž díky kouzlu své osobnosti k sobě stále pevněji připoutává manželku a zároveň probouzí lásku i ve své schovance. Prostřednictvím mnoha Janiných výroků se dozvídáme, že má

velice sympatický, hřejivý hlas, který se tak příjemně poslouchá při večerních debatách a který především nejlépe vyzní při zpěvu za doprovodu harmonia. Ani jeho vada, která ho pronásleduje od narození, koktavost, mu nezabrání, aby si našel věrné posluchače. Těmito vlastnostmi u čtenáře vzbudí sympatie, které si dokáže udržet až do samého konce.

Robert pochází z chudé a velmi početné rodiny, jak dokládá jeho životní příběh vylíčený v románu. Do svých pětadvaceti let velmi strádal, byť se mu dostalo vysokého vzdělání na vídeňské škole, v Čechách však málokdo choval důvěru k mladému zvěrolékaři. Po sňatku s čtyřicetiletou vdovou Klárou získal životní úroveň, po které toužil. Mnohé může napadnout, zda se neoženil s jejími penězi, ale *nebylo to proto, nebyl to dům, ani bohatství, které se za ním tyčí jak ochranná hradba. [...] To přišlo už jen jako náhodný dodatek za osvobozujícím dobrodružství smyslů, za prasklým kruhem, který k jeho noze poutal [...] kouli zoufalství méněcennosti, osamělosti a trýzeň vyvržence.* (GLAZAROVÁ 1986: 124) Celý život cítí ke své první a jediné ženě respekt a vděčnost. Ona je počátkem jeho úspěchu, ale postupem času si uvědomil, že ji nemiluje. Silou vůle *bojoval s jejími špatnými vlastnostmi, nikdy ji nezranil.* (GLAZAROVÁ 1986: 124) *Byl k ní vždy zdvořilý a jemný, slepý a hluchý, trpělivý a velkodušný.* (GLAZAROVÁ 1986: 124) Ctil ji jako svou manželku, byl na ni finančně závislý, k ní ho pojil vděk, ale zároveň ho její jednání ponižovalo a uráželo. Útočiště nacházel v práci, *jeho tvůrčí silou bylo jen jeho neštěstí a jeho osamělost* (GLAZAROVÁ 1986: 212) - prací a veřejnou činností si kompenzoval nedostatek lásky.

Je zvěrolékařem, ale tato činnost byla kvůli starostenským povinnostem odsunuta do pozadí. Nyní spíše *přednáší a poučuje sedláky a chalupníky o hygieně stájí, o výběru v plemenitbě a odchovu hříbat a telat. O úrazech zvířat, zejména koní, a o první pomoci. O nemocech a nákazách zvířecích, a jak si při nich počínat. Pokouší se vybudovat družstevní zpeněžování dobytka, aby sedlák měl zajištěnou stálou cenu a nebyl závislý na ročních obdobích, náladách trhu a vykořisťování meziobchodem. Celým krajem je uctíván jako spolehlivý rádce a pomocník. Jako zvěrolékař bývá však volán jen ve zvlášť těžkých případech.* (GLAZAROVÁ 1986: 21-22) Díky své cílevědomosti a pracovitosti a samozřejmě i vyženěnému majetku se stává natolik uznávaným regionálním odborníkem, že se později stane i veterinárním radou ministerstva.

Postava Roberta se neztotožňuje s obyvateli Rozvadova - nezosobňuje zde jistou karikaturu maloměstských vlastností - byť je odjakživa součástí tohoto způsobu života.

Na rozdíl od Kláry, která je usedlá a zvyklá žít od narození na jednom místě, Robert se velice snadno a rychle přizpůsobuje životu v Opavě nebo v Praze.

Schovanka Jana vytváří zdání, že na základě svého jednání neuváženě láká Roberta k sobě. Ona však nevědomky rozleptává nesourodé manželství a otřásá základy Robertova dosavadního života - tak přišlo kruté poznání a vystřízlivění. Díky její vřelosti a jemnosti si uvědomuje, že ač získal to, co si vždycky přál - postavení, uznání, dobrou pověst - chybí mu něco, co by vyplnilo jeho mysl a srdce. *Rýdl si však nemůže zastírat, že se v poslední době propadá do zcela nového pocitu bolestného prázdna. Nechce si přiznat, že touto nostalgií je Jana, Janino mládí a nevědoměly milostný půvab. Že její bystrost, tichá líbeznost, že její výmluvné a zářící oči bezděky ještě prohlubují hořkost a stesk jeho osamělosti.* (GLAZAROVÁ 1986: 41)

Robert je jeden ze silných, kteří uvnitř krvácejí a navrch nesou úsměv a klid (GLAZAROVÁ 1986: 173), je kontroverzní postavou muže, který, ač dobře ženat a úspěšný v povolání, je sám a velmi nešťasten. Svou životní situaci není však schopen radikálně řešit. Je pasivní, nerozhodný, utápí se v žalu a osamělosti. Před problémy zbaběle utíká, nepostaví se k nim čelem. Není schopný vzepřít se maloměšťáckým konvencím. Ke své životní partnerce není upřímný a raději na čas odjíždí do Prahy. Rozřešení mu nabídne obnovené srdeční poranění z války. Vidina smrti se pro něho stává neštěstím, právě nyní chtěl pro někoho žít, ale zároveň se pro něj stává i vykoupením z nekončícího pekla, nebýt však Klářina úmrtí o pár hodin později, kdy on sám na následky svého zranění podlehnul. To můžeme považovat za krutý životní paradox.

V závěru románu lze vidět, jak se z vitálního člověka stává troska. Kajičně přijal svůj lidský úděl, svůj osud. Ví, že svou životní hru dohrál a také prohrál, a nesnaží se o protest (*Přijíždí nový, jiný člověk. V povědomé tělesné schránce vyhaslá sopka, ze které v eruptivních výbuších vyvěřely už otřásající záchvaty lítostných vzpour, záchvaty vášnivého žádání a touhy žít. Zůstal zlomený člověk, který už přijal trpký dar. Který už naslouchá hlasům druhého břehu a v hlubokém tichu, ukázněně, pokorně, teskně a vlídně, dokončuje své práce, a zvolna a mlčky se loučí.*). (GLAZAROVÁ 1986: 191)

5.5. Příběh

Neodmyslitelnou součástí děje se stává počasí a roční doba a s ní spojené rituály. Pod ritualitou si můžeme představit nejen sváteční obřady (např. strojení vánočního

stromu, pečení vánočky), ale také různé přírodní změny, příslušné úkony a odvěké zvyky a obyčeje odpovídající ročnímu cyklu.

Děj románu je protkán různými příběhy, které ho obohacují. Mnohdy jde o příběhy dost rozsáhlé, líčené často na ploše několika stran. Plynulý tok vyprávění je tedy mnohdy přerušen nějakým navazujícím příběhem vyprávěným vypravěčem nebo postavou. A tak se například dozvídáme o tetiných dvou předchozích manželích, o životních příbězích Roberta a tří služek, a také, že Rozvadov za války byl ševcovským městem.

Starší manželský pár Klára a Robert Rýdlovi žijí ve světě maloměstské společnosti. Jejich rodinná idyla, překypující láska a vážnost postavení je známá po celém slezském městečku. Vše by ze zvyku, snad i z konvence, beze změn plynulo až do jejich soudného dne (*Léta se vyvíjela klidně, stárnutí též a klidný, smířený zvyk též. [...] Vše šlo svou navyklou cestou [...]. Usnuli tišivým polospánkem dlouhého, dlouhého zvyku.*), kdyby se tato bezdětná rodina neujala osmnáctiletého sirotka. (GLAZAROVÁ 1986: 18) Jana spolu s nimi a dalšími třemi pomocnicemi začne sdílet domácnost. Brzy však začne nahlížet pod pokličku pustnouceho domu a přetvařujícího se štěstí. Objevila zdroj jejich poklidného a spořádaného manželství - teta udává takt a Robert naučeně hraje poslušnost a oddanost.

Již na prvních stránkách knihy je lehce naznačen směr, kterým se bude děj ubírat: *Jana cítí hluboko ve svém nezkušeném srdci, že i z toho spánku lze procitnouti neznámým otřesem* (GLAZAROVÁ 1986: 18). Netuší však, že tím otřesem bude ona sama. Vstupem třetí osoby do této rodiny propuká trhлина mezi manželi. Jak bylo zmíněno již v charakteristice hlavních postav, Jana byla svým způsobem kontrast Kláry. Díky Janě Robert prozře a v konfrontaci obou typů žen si uvědomuje jejich hrůznou rozdílnost. Jana slouží jako zrcadlo, ve kterém se odráží nízkost a bídnota dosavadního manželského soužití. Tímto vystřízlivěním začíná románový děj.

Když Robertovi přijde nabídka, aby *zbudoval, zorganizoval a vedl veterinářskou službu, stál jako šéf v jejím čele u zemské vlády v Opavě* (GLAZAROVÁ 1986: 41), je i přes nářky a plísňení své ženy pevně rozhodnut ji přijmout. Každý víkend se vrací zpět a za půl roku by se do Opavy měli všichni tři přestěhovat. V červenci, kdy se v Opavě pořádá Matiční den, přijíždí ženy za Robertem. Zde dojde k prvnímu tvrdému procitnutí. Společnost si všimne věkové rozdílu manželů, ne-li si někdo vyvodí, že Jana je Robertovou mladou paní a stará dáma nejspíš jeho matkou. Nyní se začíná rozvíjet

nové citové zaujetí mezi otčímem a schovankou. Toho dne se Robert rozhodl i pro *něco velikého a osudného měnící v tuto chvíli vše. Rozhodl se pro nový, pro jiný osud* (GLAZAROVÁ 1986: 76). Odjede do Prahy, kde nastoupí na místo *odborového přednosty ministerstva zemědělství* (GLAZAROVÁ 1986: 80). Tím získává další čas, do Opavy se budou stěhovat na jaře. Otčím pobývá dlouho v Praze, když po několika týdnech zavítá domů, je velice mile a přívětivě přivítán Janou - nechybí ani vroucí objetí a polibek. V Janě *udeří srdce zvonu novým hlubokým a sladkým záhadným tónem.* (GLAZAROVÁ 1986: 98)

Klářina žárlivost v době Robertovi nepřítomnosti zapříčiní *srdcetřesení* (GLAZAROVÁ 1986: 127) - nepravidelné bušení srdce. Doktor, který denně dochází se na tetu podívat, nevyvrací, že se o ni pokouší nějaká nemoc. Avšak teta léčbu razantně odmítá.

O Vánocích při slavnostním strojení vánočního stroměčku se Jana Robertovi prostřednictvím legendy o narození Ježíška a příchodu tří mudrců vyzná ze svých citů. Odhalení citového zaujetí rychle přerostlo v silnou a šťastnou lásku. Teta však nic netuší. Janu nyní přestávají bavit veškeré hovory o stěhování, veškeré ty plány. Je si naprosto jistá, že nastane změna, že *tohle vše je nadarmo, ty koberce, lustry, ten nábytek se stejně kupovat nebude.* (GLAZAROVÁ 1986: 158) Již zde očekává rozuzlení, a tím přivolává i nějaké neštěstí: *Vždyť musí přijít něco zcela jiného, život se musí jinak rozřešit, my tři přec nemůže dál společně žít.* (GLAZAROVÁ 1986: 157) Celé břímě nechává padnout na Roberta bedra, sama se do toho zbaběle nepouští. Takto smýšlející postava však ani nevěří v jejich společnou budoucnost, *nikdy si nepředstavuje sebe a Roberta jako dva lidi, kteří si náležejí.* (GLAZAROVÁ 1986: 157)

S jarem přichází i termín stěhování. Jenže dopis z Prahy přinese opět zklamání - stěhování se přesouvá na podzim. Záchvat mrtvice, ochrnutí, které trvá jen pár dní. Poté přijíždí Robert, aby uviděl, co má na svědomí. Téhož dne se Janě svěřuje, že mu zbývá šest sedm měsíců života. Na základě této výpovědi si Jana začíná uvědomovat, jak tetu nenávidí, ale říct jí to jí její morální zábrany nedovolují. Tento citový chaos je násoben i pocitem vlastní viny. Chce vrátit čas. *Odestáti rok, tady prožítý, vrátit ty oba lidi do minulého března, do bezpečného proudu zregulované říčky návyku, otupení a zklidnění. Jana byla to, co rozvrátilo jejich životy. [...] Jana to byla, pro kterou se teta jako vlnou*

vyvržená ryba škube na betonu navigace, zbavená životního prostředí, zmitající se, nešťastná. (GLAZAROVÁ 1986: 167)

V červenci, kdy na měsíční dovolenou přijíždí Robert domů, se jedou všichni tři podívat do Opavy na svůj budoucí byt. Jediný, kdo v sobě ještě žíví nadšení, je teta. Poslední dobou však *chřadne. Její rozložitá a statná kostra jako by se zmenšila a schýlila. Nejí téměř. Kůže ve volných a prázdných lalocích ověšuje její tvář, krk, paže.* (GLAZAROVÁ 1986: 209)

Nastává říjen, doba stěhování, ale teta je *po uremickém záchvatu, víc mrtvá než živá.* (GLAZAROVÁ 1986: 211) Robert však musí neprodleně nastoupit službu v Opavě. Téhož dne odpoledne je Janě telefonem sdělena tragická zpráva, otčím zemřel. Zlost, nervy a úzkost zapříčiní, že tetě vyjeví svou nenávist k ní. Posléze si uvědomí, že v Kláře, podobající se *loutce s přetrženými provázky* (GLAZAROVÁ 1986: 213), taktéž vypršel život. Zemřeli oba v jeden den. Ani jedno srdce těchto dvou postav nevydrželo déle žít bez lásky.

Tragické vyústění syžetu - smrt obou manželů - vysvobodilo Janu z oné „vlčí jámy“. Jana prohrává svůj první životní zápas o štěstí a lásku, ale jelikož je mladá, obětavá, trpělivá a nesobecká, obdaruje ji autorka novou cestou k budoucímu štěstí, nesoucím podobu doktora, který se jí již vyznal ze své lásky a nyní se jí ujímá. Idylický závěr románu nemusí být hned nereálně - pohádkově - laskavý, protože vše nelaskavé bylo sděleno již dříve.

5.6. Narace - vypravěč

Většinu děje tohoto románu prostředkuje vypravěč nadosobní, někdy též označován jako autorský vypravěč objektivní. Tato objektivnost vytváří vnější perspektivu - na příběh je nazíráno zvenčí, tedy očima vševědoucího vypravěče. Z toho je patrné, že nahlíží do vědomí postav, ví o příčinách jejich jednání a jejich skrytých myšlenkách. Dokáže se vracet do minulosti a naopak předjímat budoucí čas - zná vývoj příběhu, jeho budoucnost, která nastane. Vypravěč je zde věčný, neutrální a fyzicky nepřítomný, stojí mimo fikční svět. Příběh vypráví v er-formě.

V tomto románu však dochází ke kolísání na ose subjektivnost-objektivnost. Je to tím, že převažující vypravěč je kombinován s reflektorem a vypravěčem personálním - přímým. Prostřednictvím přímého vypravěče, který nyní zde fyzicky vystupuje, je část

děje vyprávěna v ich-formě. Tato část je realizována interními monology postav. Je situován do postavy, s níž splývá. Jako příklad poslouží tetina vnitřní samomluva:

Teta je netrpělivá z bláhových otázek. Ale konečně, vždyť je to přece jedno, o čem se hovoří. Tady sedí, můj bobeček, držím ho za ruku. Snědli moji dobrou večeři. Sedí na své židli. [...] A to je můj muž a tady je doma. A mne má rád a mně náleží. Co jsou slova, která tu poletují? Jeho hlas je tady a já ho objímá a já ho miluji. (GLAZAROVÁ 1986: 64)

Kombinace s reflektorem neboli vypravěčem skrytým či nevědomým, je vyjádřena vnitřním pohledem postavy, který je vypravěči nevlastní, jelikož s postavou nesplývá. Pouze ji polidšťuje. Prostřednictvím er-formy vypráví přes myšlenky postavy a používá k tomu její „řeč“, avšak se přímo nejedná o vnitřní promluvu. To znamená, že reflektor informuje čtenáře o atmosféře situace, jak ji prožívá a vnímá postava. Vypravěč ji psychologizuje a následně obrazem jejího prožitku zhodnocuje nastalou situaci. Tak tomu je i v pasáži s postavou Jany, kdy přijde dopis od otčíma s neočekávanou zprávou: *Jana je zmatená. Dopis je zvláštní. Je kusý, zdá se neupřímný, skrývá něco. Ovšemže skrývá. Musí přec skrývat. Je však jiný, než Jana čekala. Vyciťuje to. Mate ji to. A skličuje. (GLAZAROVÁ 1986: 166)*

Vypravěč tedy na mnoha místech v románu zvolna přechází z objektivní pozice k subjektivnímu posuzování. Zabírá tak děj i postavy nejen z vnější perspektivy, ale i z vnitřní. Reflektor a personální vypravěč popisují událost, která je prožívaná jako dění „tady a teď“, zatímco nadosobní vypravěč líčí dění jako „tehdy a tam“, avšak v přítomném čas. Nevtaňuje čtenáře do události historickým prezentem. Celá syžetová situace je zpřítomněna.

6. Závěr

V závěrečné části práce se budeme zabývat komparací členů dvou manželských párů. Předchozí kapitoly byly věnovány analýzám podstatných aspektů románů, které mají vliv na formování postav a celého příběhu. Na jejich základech si nyní téma nerovného manželství rozebereme prostřednictvím jednotlivých postav.

6.1. Motiv nerovného manželství

Motiv nerovného manželství se v textu v podobě slova, sousloví, věty přímo neobjevuje. Recipient si ho vyvodí z bezprostředního kontextu. Tento motiv je typický pro celou románovou tvorbu Jarmily Glazarové, tedy ani v jejím posledním románu *Advent* tato tematika nechybí. Tudíž bychom ho měli podle D. Hodrové pokládat za motiv *intertextový, který se vrací v řadě děl téhož autora*. (HODROVÁ 2001: 727) A právě snaha o zobrazení tohoto leitmotivu vesměs zastihuje samotné děje románů. Pokaždé se však u Glazarové vyskytuje v různých modifikacích. U autobiografického debutu, jak již bylo zmíněno výše, je starší a společensky významnější muž, kdežto ve *Vlčí jámě* je tomu naopak - dominantní postavení zde zastupuje ženská postava. Mezi dvěma manželskými svazky se však objevuje spousta shod, ale i rozdílů. V této části si je postupně osvětlíme.

Manželství Jarmily a Josefa v próze *Roky v kruhu* se odehrávalo vcelku poklidně - bez výrazných výkyvů. Z velké části za to může vzájemná láska. Výrazným atributem nerovnosti manželského svazku v obou románech je věkový rozdíl. Rozdílný věk u páru v *Rocích v kruhu* zaujímá dominantní roli, oba manželé se ale této skutečnosti přizpůsobili - naučili se navzájem nezraňovat a nepoučovat jeden druhého. Spíše se doplňovali: *Tou úpravností jako by splácel daň mému mládí. Já zase jsem nikdy neztratila trochu té ostýchavosti, již jsem jako děvče cítila k vážnému a mlčenlivému lékaři. Teď jeho vážná mužnost patří mně, moje mladost patřila jemu. Oba jsme tuto skutečnosti pociťovali živě a se stále novou radostí*. (GLAZAROVÁ 1959: 15) Dvacet devět let, které mezi nimi bylo, nepovažovali za obtíž. Naopak se snažili tento čas dohnat, neustále být spolu, *do dna vyžít krátký svůj osud krásný*. (GLAZAROVÁ 1959: 350) Tato linie nerovného, avšak s láskou žitého vztahu, není rozvíjena žádným konfliktem.

Vztah Roberta a Kláry v románu *Vlčí jáma* působí na počátku knihy nejen na nezasvěceného čtenáře, ale také na ostatní obyvatele městečka pozitivně, což dokládá i nekrolog umístěný v samém závěru knihy: *Veřejnost je hluboce rozrušena a dojata tímto neobyčejným případem. Jejich vzorné a láskyplné manželství bylo všeobecně známo a jejich společná smrt otřásla celým krajem.* (GLAZAROVÁ 1986: 216) Ve *Vlčí jámě* je však s tímto motivem zacházeno rozdílně. Pokud značný rozdíl věku v *Rocích v kruhu* nepředstavuje překážku, zde je tomu právě naopak. Stárnoucí žena, jejíž bezcharakternost se otiskuje do vnějšího vzhledu, má neblahý dopad na manželský vztah, ve kterém odjakživa schází vzájemná láska a porozumění. Věk však není jediným aspektem, který napomáhá k rozkladu manželství. Důležitou roli tu má i neustále připomínající společenská nadřazenost, a jak bylo již naznačeno, i láska připodobňující se k osobnímu vlastnictví.

Je však nezbytné připomenout, že manželství Rýdlových bylo obohaceno o třetí postavu, díky níž *si Robert stále víc uvědomuje pustotu svého manželství, nicotnost své ženy, citovou prázdnotu svého života.* (PÍŠA 1964: 243) Otázkou však zůstává, zda by jejich vztah, byť nezaložený na skutečných citech, nepokračoval dál, nebýt zásahu zvenčí. Stejně tak je tomu i u Jarmily a Josefa. I oni pociťovali mezi sebou jistý společenský a myšlenkový odstup, doloženo slovy Glazarové: *Naše názory se ovšem různily, neboť každý se díval očima své generace* (GLAZAROVÁ 1959: 154); *Nevyprávěla jsem tátovi nikdy o minulých strastech z obavy, že by mu stejně zůstalo cizím to, co sám nikdy neprožil a neprocítil* (GLAZAROVÁ 1959: 155). Z citací můžeme vypozařovat disonantní povzdech. Postava Jarmily tedy stejně jako Roberta toužila po uznání a pochopení, které se jí u jejího manžela nedostávalo. Je však domněnkou, co by se mohlo stát, kdyby do jejich vztahu pronikla postava kontrastující Josefovi. Tudíž v následném porovnání párů nebudeme brát v potaz třetí postavu, ale zaměříme se na vztahy samotné.

6.2. Komparace románů

Porovnáme-li *Vlčí jámu* s *Roky v kruhu*, je na první pohled zřejmé, že se v mnoha ohledech - stěžejních tematických okruzích - shodují. Dějištěm obou próz je maloměsto, jehož předobrazem mu byly reálné Klimkovice. Děj je soustředěn do interiéru jednoho domu. V obou domácnostech vládne žena společně se služebnými, muži pracují. Manželé domov zabezpečují, manželky o něj pečují. Avšak tato domácí

prostředí jsou do značné míry i kontrastní. Z vyprávění je patrné, že první prostor je pozitivní a harmonický, symbolizuje takzvaný domov, kdežto druhý prostor působí negativně, a stává se tak symbolem pro past. Když se však zamyslíme, byl dům z *Vlčí jámy* také zpočátku domovem, *trvalým, solidním domovem v nepřetržité souvislosti několika desítek let*, a to proto, že lidi, kteří v něm žili, žili v bezpečném klidu. (GLAZAROVÁ 1986: 20) Po příchodu Jany, třetí klíčové postavy románu, byla však iluze domova roztržena a stává se vězením - vlčí jámou. V závěru románu se fikce domova dovršuje, je popisován jako *prázdnota, poušť a skladiště*. (GLAZAROVÁ 1986: 210-211) Podobně tomu je v *Rocích v kruhu*. I zde se postava Jarmily nachází kvůli stěhování v prázdném domě. Ale tady dochází k tragické události - milovaný muž zemřel a pro Jarmilu toto místo už není domovem. Zatímco ve *Vlčí jámě* byl domov od začátku falešný, v nitru jeho obyvatel nebyl opravdový, a proto byl předurčený ke zkáze. Dalším společným motivem je tedy motiv zničeného domova.

Vedle dějiště mají romány také společný skrytý význam titulů, které mají charakter šifry. Oba názvy evokují pocit nesvobody. Život v kruhu je izolován, postavy žijí v zajetí. Život ve vlčí jámě se stal symbolem vlastnictví, je projevem nadvlády. V obou případech je manželské soukromí pevně uzavřeno vůči okolnímu světu.

Oba románové děje se odehrávají více méně během jednoho roku (*Vlčí jáma* o sedm měsíců déle). Pro prózy je typický maloměstský čas, jehož pohyb je věčným koloběhem. Den po dni, týden po týdnu je všední, stejný. Na základě ročních období dojde ke změnám, k událostem, které se však stereotypně opakují každý rok.

V obou románech se objevuje stejné téma, včetně života nerovných dvojic je to i *motiv lásky provázené sebezapřením, nebo dokonce sebeobětováním*. (KOUDELKOVÁ 2002: 27) Dalším motivem je smíření, soucit, odpovědnost a tragédie zaprodaného citového života. To vše překrývá dlouholetá a opakující se každodennost, ten zaběhnutý a neměnný řád. V obou případech zasahuje nečekaně do života manželů nezvratný osud - smrt jednoho nebo obou manželů.

Pokud se vrátíme k ději románu *Vlčí jáma*, uvědomíme si další určitou spojitost mezi oběma díly. Vyskytuje se v něm totiž vedlejší postava lékaře, léčící tetu Kláru. Ten se později stává konečným zázemím pro hrdinku Janu, kde nalezne lásku, pochopení a nový domov. Svým popisem však nápadně připomíná podobu „táty“ z *Roků v kruhu*: *Uklidňuje ženské svým mírným hlasem a zase se vzdaluje, ramenatý a statný, s mužně krásným obličejem, plným laskavosti. [...] Doktor, vdovec, samotář. Nelidsky uzavřený člověk, nelidsky zaštitěný hladkou zbrojí bez štěrbinky, do které by*

vnikl rozleptávající klep. Jak to, že jeho zdravé a statné tělo, že jeho kvetoucích čtyřicet let nezná milostných nástrah? (GLAZAROVÁ 1986: 88-89) Můžeme si tedy lehce domyslet, že druhotně vydaný román by v podtextu mohl být dílem předcházejícím prvotní próze, kde již Jarmila - ztotožňující se s postavou Jany - se zmíněným doktorem žije ve svazku manželském. Mravcová v této souvislosti píše: *Jarmila Glazarová se zmínila sama i o tom, že ten příbytek (rozuměj dům Rýdlových) „poznala velmi důvěrně“ neboť v něm strávila jeden rok života.* (MRAVCOVÁ 1987: 15)

V něčem se však *Roky v kruhu* a *Vlčí jáma* rozcházejí. Nezměnil se jenom žánr, kdy druhý román byl na rozdíl od umělecky dokumentárního debutu napsán po zákonu umělecké fikce, ale také všeobecný nádech románu. Idylu, harmonii a lásku vystřídalo štvání, deziluze a vlastnictví. Vyrovnanost a fungující řád nahradil chaos a postupný rozklad.

6.3. Komparace ženských postav

Historie života Jarmily a Kláry je bezesporu rozdílná. Jarmila jako sirotek prožila kdysi válku skrze smutek, nedostatek a hlad. Tento pocit Klára nikdy nepoznala, pocit chudého a hladového, netrpěla nedostatkem. Na základě toho ženy získávají i rozdílný pohled na složení společnosti, na sociální rozvrstvení. Jarmila je empatická, soucítí s nižšími společenskými vrstvami, kdežto Klára jimi opovrhuje. Pochází z bohatého mlynářského rodu, *jediné dítě zbožňované rodiči, hýčkané chasou, obdivované mleči.* (GLAZAROVÁ 1986: 58) Ve škole má přední postavení, mluví německy, je nejlépe oblečená a později se jí dostává i dobré výchovy. Jiný stav vlastně nikdy nezažila, což ji v určité míře ospravedlňuje. Ona nemůže za to, že z ní vyrostla zatvrzelá a povrchní žena, jejíž majetek se pro ni stává modlou. Klářin charakter byl bezesporu vymezen sociálním prostředím, ve kterém vyrůstala a jímž byla ovlivněna. Neměla příležitost setkávat se s lidmi z nižších společenských vrstev jako Jarmila, tudíž nemohla ani porovnat svůj život s jiným. Uvědomit se, že by díky svému nadbytku mohla někomu pomoci. Klářin původ se tak dostává do kontrastu se skromným životem Jarmily. Té osud připravil tvrdou zkoušku - bezprostřední konfrontaci s hmotnou a morální bídou, kvůli níž si uvědomila, jaké hodnoty jsou v životě důležité. I po nabytí lepší životní úrovně se však její postoj nezměnil a o to více na čtenáře působí dojmem zralejší ženy.

Nyní se budeme věnovat jednání žen vůči příslušníkům rodiny manžela, které je obdobné tomu, jak se chovají k okolní společnosti. Klára před Robertem nikterak

neskrývá svou nenávisť k jeho rodině. Má pocit, že ve svém postavení má právo tyto lidi soudit, být k nim buď přátelská, nebo naopak se od nich odvrátit. Tak to i činí. Vystupuje s maskou zdánlivé ochoty a dobroty. Naoko se chová mile, ale v hloubi duše jimi pohrdá. Jarmila zaujímá odlišné postavení - dcery svého muže přijala, ba navíc do jejich vztahů nijak nezasahuje. Má pocit, že na to nemá právo. Je ztělesněním lidské dobroty.

Podobně je tomu i ve vztahu k ostatním lidem. Jarmila, pokud je to v její moci, se snaží pomoci. Její přístup k okolním lidem i věcem je optimistický, ke všem chová důvěru a lásku. Zatímco Klára se uchyluje jen k pomluvám a posměškům. Svě blízké si majetnický přivlastňuje a věci se pro ni stávají modlou. Je pyšná na svůj život a činí jí potěšení, když se lidé nemají dobře: *Teta sbírá a nasává zprávy a klípky, nemoci, strasti, lásky šťastné a nešťastné a hlavně hříchy, hříchy, s chtivostí a labužnictvím.* (GLAZAROVÁ 1986: 35) Jejich životní příběhy jí opět přesvědčují o vlastním životě, který pokládá za dokonalý.

Co se týká role služebných, v obou případech slouží k charakteristice ženských postav. Teta k nim zaujímá pozici tyрана, který své pomocnice zotročuje. Ony pak plní všechny její rozmarné rozkazy. Neopomíná jim připomínat, jaké místo zaujímají na stupních společenského žebříčku. Jiný vztah panuje mezi Jarmilou a jejími služebnými. Zde je poměr mezi nimi založen na úctě a přátelství. Pomocné dívky jsou se svou paní spokojeny, navíc ji ve všem napodobují.

Obě ženy, jak je známo, nebyly zaměstnané. Byly ženami v domácnosti, staraly se o muže, udržovaly v domě čistotu a řád. V obou románech se objevuje stejná každodennost v běžných domácích činnostech a pracovních úkonech. Ač se u ženských postav liší charakteristické vlastnosti, v tomto se shodovaly. I přesto, že každá měla k ruce pomocnice, nikdy nezahálely a svou práci se snažily potěšit manžela. Pro obě byl život v manželství založen na péči o domácnost a o manžela, neboť jedině tak se cítily potřebné a nepostradatelné.

Avšak u každé z nich tytéž domácí rituály nabývají jiného smyslu. Jarmilu tato činnost těšila, přinášela jí pocit radosti. Starala se o to, aby její muž doma našel klid po psychicky vyčerpávající práci. Kdežto ve *Vlčí jámě* se domácí činnosti jeví jako ubíjející stereotyp, tane z nich pocit nesmyslnosti, bezvýznamnosti a únavnosti. Budí ve čtenáři dojem, že nemají praktickou cenu a hodnotu, že je to jen zabíjení času. Samotnou protagonistku práce netěší a nám se zdá, že ji navíc ještě více otupuje.

Svět těchto žen je užší než svět jejich mužů. Ony jsou vázané na určitý prostor, jehož hranice nikdy samy nepřekračují. Jarmila opustí domov za přítomnosti svého muže, a to za účelem povinných pochůzek za pacienty. Klára opouští svůj domov v celém románu celkem čtyřikrát a pokaždé je doprovázena schovankou Janou, dvakrát dokonce i Robertem.

V případě Jarmily to bylo proto, že po celý den byla zaměstnána a chvíle volna trávila po boku svého muže. U Kláry to bylo jiné, pro své vlastnosti nebyla společností vyhledávaná. A ani ona neměla potřebu vídat se s jinými lidmi, k spokojenému životu jí stačilo její jmění a mladý muž. Ovšem každý den se stýkala s paní Schillingerovou, kterou lze považovat za Klářinu přítelkyni. Ale toto přátelství nebylo opravdové, paní Schillingerová byla jen zdrojem nejnovějších klepů týkajících se neštěstí druhých. A také jejich vztah byl pro tetu příležitostí k opětovnému povyšování.

Co se týká vlastností, které charakterizují postavu Jarmily a Kláry, rozdíl je zřejmý po prvním přečtení próz. Jarmila v příběhu vystupuje jako vyrovnaná žena, starající se s láskou o celý dům, muže, rostliny, zvířata i ostatní lidi. Nikdy neustává a nestěžuje si. Navíc má své názory na politiku, její inteligence jí vede k vlastním politickým názorům, je pokrokově smýšlející.

Buržoazní panička Klára vedle ní působí jako žena duševně i mravně podprůměrná. Ačkoliv má vzdělaného muže, nezajímá ji nic kromě klepů a domácnosti. Je přízemní a hloupá. Považuje za zbytečné bavit se na téma „válka a mír“, „politické strany“ apod. Jako žena považuje takové debaty vhodné jen pro muže.

Obě ženské postavy spojuje ještě jeden motiv, a to mateřský. Ani jedna neměla tu možnost být matkou. Mateřský pud u Kláry jsme zmínili již při analýze této postavy. Můžeme jen v krátkosti připomenout, že ona po celý život toužila po dítěti, které však ani jednomu z mužů nedala, protože patrně nemohla. Janu považuje za vlastní a chce si z ní podle svých představ vychovat městskou dívku. Je zcela možné, že svou přehnanou péčí o manžela a jeho přivlastňováním si tak kompenzuje pocit matky starající se o své vlastní dítě, které nikdy mít nebude.

Stejně tak Jarmila, ačkoliv byla mladá, nikdy na svět dítě nepřivedla. V tomto případě šlo nejspíš o to, že její muž byl již starý na dalšího potomka a toužil po klidu. Svou otcovskou úlohu již splnil, měl dvě dcery. Jarmila si mateřskou lásku vynahrazuje na malých chudých strávnících Frydolinovi a Adolfovovi, a také na synovci Itovi, jezevčici Míše a vlčákovi Zagrajovi. Zřejmě jí to dává pocit, že ji někdo potřebuje a že

se o někoho musí postarat, když už to není vlastní dítě. Podobně scénu s koupáním, při kterém manželovi vždy asistovala, můžeme interpretovat jako nahrazující mateřskou lásku, po které jistě toužila. Mou domněnku dokládají následná slova z ukázky: [...] *měla jsem takový mateřský a povznesený pocit při těchto úsluhách. Dojímalo mne, že mohu tátovi posloužit, jako by byl dítětem.* (GLAZAROVÁ 1959: 41)

Určitou spojitost s mateřskou láskou má i vztah k mužům, na které pohlíží s jistým obdivem. Obě ženy k nim překypují láskou, jsou na ně pyšné a vyzdvihují jejich intelekt, moudrost a pracovitost. Jarmila skromně - *Jak je ta jeho hlava ušlechtilá a krásná, jak se mi zdá výjimečná mezi všemi ostatními* (GLAZAROVÁ 1959: 51), Klára díky úspěchům svého mladého, krásného a schopného muže triumfuje nad ostatními. Avšak i zde se nachází výrazný rozpor. Podpora mužů má u obou ženských postav odlišnou podobu. Kláru těší manželův úspěch, ale kvůli své ješitnosti není schopná vyrovnat se s okolnostmi, které manželův úspěch provázejí. Náhle jí je Robertova úspěšná kariéra na obtíž, protože ho odvádí pryč z domova. Zato Jarmila se aktivně hlásí k všestranné podpoře manžela. Na jeho cestách ho vždy doprovází, ve dne i v noci, a ví, že jenom v její přítomnosti dokáže ze sebe setřást všechny ty špatné zkušenosti, které načerpal během dne.

Tyto dvě ženské hrdinky, které mají v prózách výsadní postavení, oslovují čtenáře jiným osudem, který však vždy tragicky ztroskotá. Nicméně obě touží po stejné věci: být milujícími manželkami a dobrými hospodyněmi. Svým životem však do jisté míry vzbuzují lítost. Na svých mužích jsou obě závislé a jsou přesvědčené o tom, že ani oni by bez nich nemohli žít. Touto naivitou si Klára vyslouží politování. Je podváděna - Robert jí lže, není k ní upřímný. Přijal místo v Praze, vymluvil se na neodkladné pracovní povinnosti. Čtenář si však na základě Janiných úvah domyslí, že to byla jen jeho svobodná volba: *Jana ví: Něco se proboujává. Něco spěje k závěru. Něco velikého a osudného mění v tuto chvíli vše. Tato podepřená, jako balvan těžká a bolestná hlava rozhoduje se pro nový osud, pro jiný osud.* (GLAZAROVÁ 1986: 76) I Jarmila je naprosto oddaná svému muži a v ničem mu neodporuje. A tak tato společensky založená žena tráví veškerý svůj čas jen po boku svých blízkých, nikoliv však přátel, jak po tom touží.

6.4. Komparace mužských postav

Josefa a Roberta spojuje vědní obor, a to lékařství. Josef se specializuje na léčbu lidí, u Roberta jsou to zvířata. Práce je pro Roberta důležitá, buduje svojí kariéru a působí rovněž jako starosta. Josef také ve své profesi nezahálí a dělá pro své pacienty maximum. Rozdíl mezi těmito muži je však značný. Josef si rád od své práce odpočine a věnuje se své manželce, Robert se oddává práci proto, aby nemusel být se svojí ženou. Nemá jinou zálibu, která by ho naplňovala. Zdá se být proto ambiciózní a cílevědomý. Jenže ve srovnání s Josefem, který dokáže oddělit sféru pracovní od soukromé a umí si odpočinout například při zahradničení, Robert se jeví jako člověk nevyrovnaný, kompenzující si práci pocitem nenaplnění svého života.

Životní příběh je u mužských postav shodný. Oba jsou lékaři a navíc poznámka, že *rodinné poměry Josefa přinutily, aby se věnoval praktickému lékařství a vydělával* (GLAZAROVÁ 1959: 348) nás informuje o jeho nuzném původu. Oba po studiích přichází do malého městečka, kde nastupují dráhu lékaře. Josef byl okamžitě úspěšný, avšak u Roberta se setkáváme s obtížemi. Maloměstské konvence a pomluvy zapříčiní, že chudý a koktající doktor *Kakarbolka* (GLAZAROVÁ 1986: 121) se nedokáže začlenit do společnosti. Jen díky sňatku s příslušnicí místní honorace, se mu to podařilo. Poté konečně mohl uplatnit své ambice.

Pro postavy obou mužů jsou typické nadprůměrné vlastnosti, jimiž vynikají v maloměstských poměrech. A i jejich činnost je všeobecně oceňována, stávají se určitými prototypy mužnosti. Josef neváhá odjet za pacienty i mimo svou pracovní dobu, například o půlnoci. Robert Rýdl se zase zasloužil o rozvoj městečka. Není tedy divu, že je pracovně povolán do Opavy, později do Prahy.

Co se týká jejich milostného života, ten je u těchto mužských postav odlišný, i když ve vyznávání svých citů jsou si podobní (*Robert nikdy nemluví o svých citech.*). (GLAZAROVÁ 1986: 85) Robert je nedává najevo, protože žádné ke své ženě ani nechová. Josef to zase neumí. Paradoxní je, že nemilovaná Klára věří v lásku svého muže a Jarmila je naopak na pochybách. Ač se ženy o ně starají svým způsobem podobně, každý jejich péči přijímá jinak. Robert pasivně, nezúčastněně, i když udržuje dekorum. *Přihlíží zdvořile, s vychovanou pozorností, a pěstuje taktní souhru [...]*. (GLAZAROVÁ 1986: 138) Nikdy Kláře nedal najevo svou nelibost vůči ní, svému životu bez lásky přivykl. Pro Josefa byl ze začátku typický také pasivní přístup, ale

postupem času se naučil lásku projevit - doloženo slovy Glazarové: *Ale jak úžasně, jak krásně ho změnila láska a důvěra a domov podle srdce mého.* (GLAZAROVÁ 1959: 315) U něj se tento postoj objevuje možná proto, že už od gymnaziálních let byl na svůj věk vážný a vyspělý. Snad se mu všechna slova vyjevující lásku zdála být zbytečná a dětinská.

O společenském životu Josefa jsem se již zmínila v kapitole 4.4 *Postavy*. Introvertní, nespolečenský, nesdílný - to jsou vlastnosti, které charakterizují doktora, který pacienty léčí a zároveň jimi pohrdá. Je to možná tím, že v městečku nenašel nikoho, kdo by mu byl po intelektuální stránce roven. I když za univerzitních dob *byl v čele studentských společenských událostí, tančil a zpíval.* (GLAZAROVÁ 1959: 348)

U Roberta je to jiné. S ním je spjata postava pana Frýdeckého, jejich souseda. Ten zde plní funkci věrného přítele, jehož společnost Robert vyhledává pokaždé, když se vrátí domů. V době Robertovy nepřítomnosti zastává funkci starosty. Je však možné, že kdyby nebyl tak dokonale *zasvěcený do městských záležitostí, a krom toho prostý filozof a mudrc, písmák a pamětník* (GLAZAROVÁ 1986: 63), Robert by se s ním ani ne bavil. Je to jediná postava, o které se vypravěč zmiňuje jako o Robertově příteli.

Na základě srovnání těchto mužských protagonistů se nám může jevit jejich charakteristika přibližně stejná. Není tomu však tak. Obě postavy odlišuje věk a s ním související životní zkušenosti. A zatímco postava Roberta spíše budí lítost, Josef je postava jednoznačně kladná.

6.5. Komparace sourodých členů manželských dvojic

JOSEF A KLÁRA

Josef a Klára - vlastníci a tvůrci domova. Prostřednictvím svých finančních prostředků domov vybudovali a vzali si pod svou ochranu mladého člověka, kterého přijali do rodiny. Z hlediska osobního života mají podobný osud - oba jsou vdovci, je jim 40 let a jsou sami. Svou zkušeností však lehce získají Jarmilu a Roberta, kterým tím pomohou od jejich nesnází, a stanou se tak hlavními strůjci jejich nového života.

Retrospektivní pasáže, které pojednávají o předchozích manželstvích Kláry, podávají vysvětlení, proč si do třetice vybrala právě Roberta. V obou minulých případech zaplatila velmi krutou daň za svou lásku, oba muže milovala. Byli společensky a finančně na stejné úrovni jako ona, viděli v ní jen bohatou dědičku, a tím

také možnost rozšířit si svůj majetek. Oba muži nakonec zemřeli a ona zůstala sama. Za svého třetího muže zvolila tedy člověka mladšího a z chudých poměrů. Proč právě jeho? Jednak proto, že jí tento svazek umožnil nadvládu nad partnerem. A také zřejmě z toho důvodu, že se v ní probudil strach ze samoty, stáří a následné smrti. Kdo by se postaral o ni, tak jako ona se kdysi starala o nemocné a umírající muže? Je tedy pochopitelné, že se k Robertovi tolik upíná, bojí se, že by mohla přijít o dalšího muže a strávit zbytek života v osamění.

V případě Josefa bylo jeho první manželství šťastné, *s krásnou a jemnou ženou, s veselými a pěknými dětmi*. (GLAZAROVÁ 1959: 349-350). Můžeme se proto domnívat, že po smrti první ženy hledá někoho, s kým by sdílel zbytek života v láskyplné sounáležitosti.

Z hlediska charakteristiky oba protagonisté disponují podobnými vlastnostmi. Jsou radikální ve vztahu ke svému protějšku, což dokládá i citace o chování Josefa na samém počátku jeho manželství: *Táta šel tak neústupně za svým srdcem. Oženil se se mnou, tak velmi mladou, proti všem rozvážným předpokladům. Uchopil pevně, po čem toužil*. (GLAZAROVÁ 1959: 294) Byl však také sobec, který vyžadoval soukromí, o němž se nemínil s nikým dělit. Byl si ovšem vědom toho, že mladá žena ve světě, uzavřeném zdmi jejich domácnosti, musí trpět. *S úsměvem ji však vždy převedl přes tyto akutní anthropofobie do skleníkového světa jejich domova*. (GLAZAROVÁ 1959: 51)

Klára, taktéž posedlá svou vlastnickou vášní, si však toto nikdy neuvědomovala. Když není po jejím, je neústupná a panovačná. V domě si udržuje nadvládu, což vystihuje i vypravěčova charakteristika, jenž o ní mluví jako o *královně*. (GLAZAROVÁ 1986: 23)

Josef a Klára - jsou postavy naprosto shodné. Běžnému čtenáři se tyto protagonisté jeví natolik jedineční, že jakoukoliv zdánlivě možnou paralelu vyvrací - Josef je empatický, rozumný, důstojný a vyspělý, zatímco Klára je typická svou nízkostí, trapností, ubohostí a tragickou směšností. Jenže shod je mnoho. Oba jednají podle svého uvážení a mnohdy tak činí v domnění, že je to pro manželství nejlepší. Suverénně rozhodují o věcech - dobře či špatně. Jsou tedy tvrdohlaví. Nejvíce je však spojuje jedna jejich vnitřní pravda - přirozené sobectví z hlediska vědomí své pozdní lásky. Logicky poté stárnoucí postavy myšlenkově a fyzicky ulpívají na mladších protějšcích. I nelítostně krutí jsou možná proto, že jsou v podstatě slabí a nešťastní. Jsou uzavřeni do

svého světa, protože mají strach - nechtějí tuto lásku promarnit. Jejich egoismus spojený s projevem bezvýhradného vlastnictví se poté pro čtenáře stává pochopitelným.

ROBERT A JARMILA

V kapitole 6.3. *Komparace ženských postav* vyšlo hodnocení postavy Jarmily kladně. Morálně převyšovala postavu Kláry z *Vlčí jámy*. Působí vyrovnaně, bez konfliktních výkyvů. Nyní se však zaměříme více na její nitro - na skryté myšlenky a touhy. Na základě toho zhodnotíme, do jaké míry se shodují s Robertovými.

Obě postavy spojuje podobný osud - byly svým způsobem vysvobozeny z dosavadního neradostného života a dostaly šanci prožívat život lépe, možná i tak, jak si přály. Robert i Jarmila se chopí svých šancí a snaží se svým protějškům co nejvíce odvděčit. Vytvářejí takové prostředí, jaké si přejí. Robert se naučí hrát s Klárou taktní hru, aby s ní dobře vyšel, Jarmila pojme manželství jako životní úkol, kterému se věnuje láskou. Tím, že se podřizují svým partnerům, vytvářejí ze svého domova do jisté míry klec, z níž jen obtížně mohou uniknout. Díky věkovému rozdílu si můžeme povšimnout, že mladší postavy kontrastují postavám starším. Jako protikladné můžeme uvést jejich mladost, životní nezkušenost, pokornou podřízenost a nesmělost.

Nyní se zastavme u postoje Roberta a Jarmily, který zaujímají ve svých manželstvích. Oba trpělivě přijímali a snášeli úzkostné projevy lásky a vlastnictví svých partnerů. Jenže v obou případech se objevují disharmonické momenty. Robertova vděčná oddanost ke Kláře se sváří s jeho kritickým úsudkem o této přízemní měšťáče. I když se vypravěč o stavu jeho duše nezmiňuje tak často, čtenář z vnějšího popisu postavy (*Jana se dívá s úzkostí na tuto zřejmě trpící tvář* - GLAZAROVÁ 1986: 39) a z vyprávění vycítí jeho změněný přístup k manželce - oddalování stěhování, pobyt v Praze pod záminkou méně častějšího příjezdu domů, nevyvrací cizím lidem jejich domněnky o Janě jako o jeho manželce.

Stejně tak Jarmila do jisté míry v manželství strádá, cítí, že je uvězněna. Tyto pocity vznikaly ze zvláštního způsobu jejich izolovaného života. (GLAZAROVÁ 1959: 51) Občas projevila touhu vymanit se z jeho sevření: *vyjít jen za plot naší zahrady. Přeskočit jen náš neviditelný kruh* (GLAZAROVÁ 1959: 59), někdy jenom prostírala v naději, že přijde host. Jenže přicházelo zklamání, v tuto chvíli ji muž vždy přesvědčil, že k sobě nikoho dalšího nepotřebují. Touhu po společenském životě v ní však nikdy neutlumil: *Někdy jsme šli spolu do divadla, někdy do kina. Ale po každé už jsem z města*

pospíchala ráda domů. (GLAZAROVÁ 1959: 51) Tuto protikladnosti si můžeme vysvětlit tak, že Jarmila toužila po nových věcech a dojmech, po návštěvách. Když však byla s manželem, těšila se jen z něj a z domova. Ve chvílích samoty ji ale přepadala *touha po někom z vnějších končin.* (GLAZAROVÁ 1959: 32)

V tomto se Robert a Jarmila rozcházejí, ač je spojuje stejný problém. Mužská postava je rozhodná, ví, co chce a co nechce. Chce harmonii a klid, nechce lež a přetvářku. Kdežto postava ženy neustále balancuje mezi bezpečným zázemím a spontánní živelností. Jarmila je zcela oddána svému osudu, svému úkolu - neprotestuje přímo, kdežto Robert ano. Svým rozhodnutím pro nový krok, jímž byla Opava, si čtenář posléze uvědomí, že tím vlastně vyjádřil svůj prvotní nesouhlas s manželkou.

Protest u Jarmily má mnohem subtilnější podoby, například ono zmíněné prostírání stolu nebo deset zimních dnů každoročně strávených v Praze u sestry - *plných radosti a dojmů, nákupů, návštěv, divadel, debat, doslovného nasávání a hromadění dojmů.* (GLAZAROVÁ 1959: 317) Alespoň těchto několik dní žila společenským životem.

Jarmila z *Roků v kruhu* i Robert z *Vlčí jámy* jsou postavy, které v mládí nevěřili, že někdy budou žít spokojený život. Nemají domov, postavení, uznání, proto jsou za jejich náhlé nabytí bezmezně vděční. Byť je to na úkor rozvíjení vlastních potřeb a citů. Důležitým poznatkem se tak stává i to, že Jarmila se na rozdíl od Roberta nijak neseberealizuje, ani k tomu nemá příležitost. Politicky levicové smýšlení musela v sobě za přítomnosti muže potlačovat. Nechodila do práce, naplno ji zaměstnávala domácnost a muž. Josef ji nikdy s nikým neseznámil, tím se prohlubovalo její osamocení. A ona tomu přivykla, stačilo jí, že člověku, který jí poskytl skutečný domov s dostatkem všeho, mohla z malé části jeho štědrost kompenzovat tím, že bude spokojená a šťastná jako on. Každý den trávila stejně a podřizovala se zažitému stereotypu.

Robertovi, který smýšlel obdobně jako Jarmila, to po čase již nestačilo. Prací a následnými úspěchy zapomínal, že je nešťastný, že žije v iluzi. Zapomínal na domácí realitu a věnoval se rozvíjení kariéry, čemuž se na rozdíl od Jarmily mohl věnovat.

Oba protagonisty také spojuje již jednou zmíněný motiv ztraceného domova. Jarmila přišla smrtí manžela, na němž byla existenčně závislá, nejenom o muže, se kterým strávila dvanáct let života, ale také o životní jistotu a pocit bezpečí. Robert ztrácí smysl domova s příchodem Jany, tedy když se doopravdy zamiluje. Nyní se opět

hlavní postavy ocitají ve stejné situaci jako kdysi před svatbou se svými stávajícími partnery, kteří jim dali šanci na lepší život.

Na základě komparace této sourodé dvojice jsme zjistili, že oba dva byli zajatci lásky. Ale Jarmile díky idyle, která panuje mezi ní a jejím mužem, tento stav nevadil. Pokorně ho přijímá a je šťastná. Jen místy a nepřímo se ozve temnější strana jinak čisté lásky. Robert, jelikož je podobné povahy jako Jarmila, neváhá vydržet v nerovném svazku stejně poslušně. Ani jeden z nich nedává najevo svou občasnou nespokojenost, jen místy náznakem si povzdechnou.

Co tyto dvě postavy pojí je vděčnost. Zároveň je však rozděluje schopnost milovat. Láska u Jarmily byla opravdová a tento stav nikdy nevyvrátila. I po smrti muže vyjevila své city: *Nikdy nezapomenu. Na naši zahradu, na naše květiny, na náš domov. Na tebe, na tebe, táto.* (GLAZAROVÁ 1959: 367) Zatímco Robert ví, že ke své manželce nikdy nic necítil. Proto také některá nedorozumění a kolize v sobě jenom dusil, protože tyto neshody se nedaly překlenout láskou, jako to bylo v případě Jarmily a Josefa.

6.6. Shrnutí

Po analýze a závěrečné konfrontaci románů *Roky v kruhu* a *Vlčí jáma* nám náhle připadá, že díla z velké části vyprávějí o podivných láskách a lidských vztazích a o ceně, kterou bylo třeba zaplatit za kousek štěstí. Oba romány do jisté míry vypovídají o tichých zápasech v manželských svazcích partnerů odlišných generačně, světovým názorem i společenským postavením, o složitém soužití uvnitř uzavřených světů, o touze po lásce a smysluplném uplatnění. O vztazích, ve kterých se mnohé zamlčuje a o něčem se vůbec nemluví, a to jenom proto, aby byl zachován vzájemný soulad. A také o vyjádření pocitů staršího z manželů, který, i když má více životních zkušeností, je často slabý. Současně však romány vypovídají i o chvílích pohody a štěstí a zejména o lásce, na kterou bylo v obou případech vymezeno jenom málo času.

7. Bibliografie

7.1. Knižní literatura

BURIÁNEK, F. Doslov, s. 221-229. In GLAZAROVÁ, J. *Vlčí jáma*. Ilustrace J. Flejšar. Vyd. 9. Praha: Československý spisovatel, 1986. 232 s.

BURIÁNEK, F. *Jarmila Glazarová*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1979. 147 s.

BURIÁNEK, F. Typy psychologické prózy, str. 206. In: *Česká literatura první poloviny 20. století*. Praha: Československý spisovatel, 1981. 345 s.

ČECHOVSKÁ, M. *Analýza románu Vlčí jáma*. Olomouc: Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Katedra bohemistiky, 2013. 47 s. Bakalářská diplomová práce. Vedoucí práce doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

GLAZAROVÁ, J. *Roky v kruhu*. Vyd. 12., v Československém spisovateli třetí. Praha: Československý spisovatel, 1959. 378 s.

GLAZAROVÁ, J. *Vlčí jáma*. Ilustrace J. Flejšar. Vyd. 9. Praha: Československý spisovatel, 1986. 232 s.

HÁJEK, J. Jarmila Glazarová, s. 52-59. In: *Osudy a cíle*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1961. 224 s.

HAVEL, R.; OPELÍK, J. Jarmila Glazarová, s. 113-114. In *Slovník českých spisovatelů*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1964. 628 s.

HODROVÁ, D. a kol. *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001. 865 s. ISBN 80-7215-140-1.

CHALOUPKA, O. Psychologická próza, s. 399. In: *Příruční slovník české literatury od počátků do r. 1945*. Vyd. 1. Praha: Adonai. 2001. 599 s. ISBN 80-86500-21-7.

JANOUŠEK, P. Jarmila Glazarová, s. 194-195. In *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. [Díl] 1, A-L*. Vyd. 1. Praha: Brána, 1995. 549 s. ISBN 80-85946-16-5.

Jarmila Glazarová 1901-2001: sborník textů z konference ke 100. výročí narození. Red. K. Bílek. Staré Hrady: Osvětová beseda, 2002. 87 s. ISBN 80-238-8640-1.

- KUNC, J. Jarmila Glazarová, s. 177-179. In *Slovník soudobých českých spisovatelů: krásné písemnictví v letech 1918-45. [Díl] 1, A-M*. Vyd. 1. Praha: Orbis, 1945. 559 s.
- LEHÁR, J. a kol. Psychologická próza. Glazarová, Havlíček, Hostovský, s. 651-652. In: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Vyd. 2., dopl. Praha: Lidové noviny, 2004. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8.
- MOLDANOVÁ, D. Psychologická próza, s. 158-234. In: *České příběhy*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2007. 246 s. ISBN 978-80-7044-846-5.
- MRAVCOVÁ, M. *Umělecké dokumenty a romány: zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. Vyd. 1. Ostrava: Profil, 1987. 116 s.
- MUKAŘOVSKÝ, J. a kol. Psychologická próza, s. 397. In: *Dějiny české literatury IV: literatura od konce 19. století do roku 1945*. Vyd. 1. Praha: Victoria publishing, 1995. 714 s. ISBN 80-85865-48-3.
- PALÁNOVÁ, K. *Ženské postavy v dílech Jarmily Glazarové Roky v kruhu, Vlčí jáma a Advent*. Brno: Masaryková univerzita. Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví, 2009. 57 s. Bakalářská diplomová práce. Vedoucí práce doc. PhDr. Jiří Kudrnáč, CSc. a Mgr. Darina Lukášová.
- PEKÁREK, V. Jarmily Glazarové Vlčí jáma, s. 233-324. In: *Literatura a skutečnost: stati a kritiky*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1962. 336 s.
- PÍŠA, A. M. Vypravěčka ženina údělu, s. 242-245. In: *Stopami prózy*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1964. 264 s.
- PRUSENOVSKÁ, J. *Jarmila Glazarová (1901 – 1977)*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta. Katedra českého jazyka a literatury, 2010. 94 s. Diplomová práce. Vedoucí práce Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
- VŠETIČKA, F. *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Olomouc: Votobia, 2001. 269 s. ISBN 80-7198-478-7.
- ZEMAN, M. a kol. *Poetika české meziválečné literatury: (Proměny žánrů)*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1987. 356 s.

7.2. Publicistické články

GÖTZ, F. Osud české ženy v románě. *Čteme zprávy o nových knihách*, 1940, roč. 2, č. 5, s. 72.

MRAVCOVÁ, M. Básnické kouzlo každodennosti v díle Jarmily Glazarové. *Literární měsíčník: orgán Svazu českých spisovatelů*, květen 1986, roč. 15., č. 7, s. 35-38.

PETŘÍČEK, M. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život, září* 1960, roč. 2, č. 10, s. 108-109.

SUCHOMEL, M. Obránkyně radosti žít. *Zlatý máj*, 1961, roč. 5, č. 9, s. 385-388.

URBANOVÁ, S. Trojí reflexe ženy a krajiny. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Literární věda*. Ostrava: Ostravská univerzita, 169/1997, č. 3, s. 20.